

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Geografie se zaměřením na vzdělávání

Tereza Maňásková
Územní identita z pohledu muže a ženy
Territorial identity from the perspective of man and woman

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Pavel Chromý, Ph.D.

Praha 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

.....

Tereza Maňásková

Poděkování patří vedoucímu mé práce doc. RNDr. Pavlu Chromému, Ph.D. za cenné rady, připomínky a za poskytnutí dat z dotazníkového šetření. Dále bych chtěla poděkovat rodině, která mi byla během psaní bakalářské práce velkou oporou

Abstrakt

Předkládaná práce se zabývá tématem územní identity z pohledu muže a ženy. Jako hlavní cíl si vytýká snahu prokázat rozdíl v míře sounáležitosti s územím z pohledu muže a ženy. Předpokládané rozdílné vnímání vztahu sounáležitosti s územím u mužů a žen chce opřít o rešerši a diskuzi obecných východisek, které s územní identitou úzce souvisejí. K naplnění cíle jsou stanoveny dva předpoklady. Jednak, že existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži a zároveň i existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen. Dalším cílem bakalářské práce je popis a rozbor dotazníkového šetření, přičemž dílčím cílem je porovnat a diskutovat zjištěné výsledky se stanovenými předpoklady. První část práce se věnuje rešerši a diskuzi dosavadní literatury a vysvětlení klíčových pojmů z oblasti samotných mužských a ženských identit, rozdílného vnímání prostoru mužů a žen a „tvorbu“ jejich obrazu – mentálních map. Závěrem této části je studie sociálního kapitálu mužů a žen. Ve třetí části se práce věnuje popisu a rozboru dotazníkového šetření z pohledu muže a ženy a následné komparaci se stanovenými předpoklady práce. Práce prokázala, že územní identita mužů a žen se liší, jelikož se potvrdil rozdíl v postoji a vnímání prostředí a v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen.

Klíčové slova – identita, území, vnímání, sociální kapitál, muž, žena

Abstract

This work deals with the topic of territorial identity from a man and woman the point of view of. The main objective is to criticize the attempt to demonstrate a difference in the degree of possessions from a man and a woman the point of view of and bases these assumed differences on the research and discussion of general starting points which are closely related to territorial identity. To fulfill objectives there are two assumptions. Firstly, there are assumptions that there is a difference in attitude and perception of the surroundings between women and men and at the same time there is a difference in the formation and level of social capital for men and women. Another objective of this bachelor thesis is to describe and analyse the questionnaire survey with the partial objective being to compare and discuss the results found with the established assumptions. The first part of this thesis deals with the research and discussion of existing literature and an explanation of key concepts in the field of analysis of male and female identities themselves and different perceptions of the space of men and women and the "creation" of their image or mental maps. This section is close

to the study of the social capital of men and women. In the third part, this thesis deals with the description and analysis of the questionnaire survey from the point of view of men and women and the subsequent comparison with the established assumptions of the work. This work has shown that the territorial identity of men and women are different, whereas the difference in attitudes and perceptions of the surroundings and in the formation and level of social capital for men and woman has been confirmed.

Key words – identity, territory, perception, social capital, man, woman

Obsah

Seznam zkratk:	7
Seznam obrázků:	9
Seznam příloh:	9
1. Úvod	10
2. Obecná východiska	14
2. 1 Identita	14
2. 1. 2 Územní identita	15
2. 2 Gender versus pohlaví	18
2. 1. 2 Genderová socializace	20
2. 1. 3 Genderové stereotypy v chování	21
2. 3 Vnímání prostoru a tvorba jeho obrazu	23
2. 3. 1 Faktory ovlivňující rozdílné vnímání prostoru	24
2. 3. 2 Mentální mapy z pohledu mužů a žen	27
2. 4 Sociální kapitál obyvatel	29
2. 4. 1 Formy sociálního kapitálu	30
2. 4. 2 Způsoby měření sociálního kapitálu	31
2. 4. 3 Příklad analýzy sociálního kapitálu z pohledu muže a ženy	33
3. Územní identita z pohledu muže a ženy	35
3. 1 Otázky zaměřené na postoje obyvatel a jejich vnímání prostředí	39
3. 2 Otázky zaměřené na sociální kapitál obyvatel	47
4. Závěr	54
5. Literatura a ostatní zdroje	59
5.1 Literatura	59
5.2 Ostatní zdroje:	63
Příloha: Dotazník „Rozvojové potřeby regionu“	64

Seznam zkratk:

CAWI	dotazování prostřednictvím internetu
ČSÚ	Český statistický úřad
SLBD	Sčítání lidu, bytů a domů

Seznam grafů:

Graf 1: Srovnání respondentů podle pohlaví v celkové populaci a v souboru respondentů dotazníkového šetření (v %)	36
Graf 2: Srovnání respondentů podle věku v celkové populaci a v souboru respondentů dotazníkového šetření (v %)	37
Graf 3: Srovnání respondentů podle techniky dotazování (v %)	37
Graf 4: Kdybyste měl(a) vyjádřit polohu a význam Vaší obce/města, řekl(a) byste, že je?	39
Graf 5: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité je pro Vás osobní život místo, území/region, kde žijete?	41
Graf 6: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou pro Vás osobní život mezilidské vztahy?	42
Graf 7: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležitý je pro Vás osobní život rodinný život, děti?	43
Graf 8: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou pro Vás osobní život zájmy a koníčky?	44
Graf 9: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležitý je pro Vás osobní život zapojení do života obce?	45
Graf 10: Jak dalece pevné pouto Vás váže k území (obci/regionu), kde žijete?	46
Graf 11: Jste aktivním členem internetové komunity nebo jiné sociální sítě?	48
Graf 12: Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem tělovýchovných a sportovních organizací?	49
Graf 13: Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem hasičů, zahrádkářů, myslivců nebo chovatelů?	50
Graf 14: Jste aktivním členem, spolupracovníkem politických stran nebo zastupitelstva obce/města?	51

Graf 15: Někteří lidé jsou spokojení v prostředí rodiny, domova, jiní vyhledávají širší společnost lidí, či se zapojují do veřejného života. Které z následujících tvrzení nejvíce odpovídá Vaší osobě?	52
---	----

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Maslowova pyramida potřeb.....	16
Obrázek 2: Pyramida vlivů, které ovlivňují percepci prostoru.....	25

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Počet respondentů v 13 krajích Česka.....	37
Tabulka 2: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou následující věci pro Váš osobní život?	40
Tabulka 3: Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem nějakého dobrovolnického spolku, strany nebo občanské iniciativy?	47

Seznam příloh:

Příloha 1: Dotazník „Rozvojové potřeby regionu“	64
---	----

1. Úvod

Předmětem této práce je zkoumání územní identity z pohledu muže a ženy. Hlavním důvodem pro výběr tohoto tématu je můj osobní zájem o feminismus, potažmo feministické geografie. Už dříve jsem se více zajímala o postavení žen ve společnosti, převážně v ekonomickém sektoru a také jsem se zúčastnila kurzu kulturní geografie, kde se toto téma diskutuje. Právě feminismus představuje soubor idejí, které se soustřeďují na nerovné vztahy mezi muži a ženami v současném světě. Na rozdíl od univerzálních pohledů humanistické a marxistické vědy zdůrazňuje, že svět netvoří stejní lidé, ale ženy a muži mezi nimiž existují nerovné vztahy. Je však nutné podotknout, že obě pohlaví tvoří různé typy žen a mužů. S tím pracují feministické geografie, které tvrdí, že bez odmítnutí univerzálního pohledu je zkoumání prostoru a místa lidí z velké části zjednodušené (Daněk 2013, s. 91). Jedním ze základních zdrojů pro zrod feministických geografí je ženské hnutí, které vzniklo v USA v 60. letech 20. století za účelem prosadit rovnoprávnost žen a volební právo. S postupem času přibývalo více myšlenkových směrů a snah o emancipaci žen, což vedlo řadu autorů k používání pluralistického označení „feministické geografie“, které budu ve své práci též uplatňovat (Matlovič, Matlovičová 2015, s. 209). I přes rozdílnosti některých přístupů je možné najít charakteristiku, která tyto myšlenky spojuje. Jedná se o *různorodost*, tedy zdůrazňování plurality lidstva. Geografky a geografové totiž přicházejí s kritikou dosavadních prací, kde je téměř vždy zohledňován pouze pohled mužů nikoliv žen (Daněk 2013, s. 92).

Podle dosavadních výzkumů je zcela zřejmé, že stav určitého území je výslednicí působení vnitřních, ale i vnějších faktorů, které území ovlivňují. V literatuře lze tyto faktory nejrůzněji najít pod označením objektivní (poloha, fyzickogeografické, sociodemografické, ekonomické a politické faktory) a subjektivní (chování aktérů žijících na daném území, vnímání regionu, míra územní identity, aj.). Předmětem odborných diskuzí už tedy není pouze popis rozmístění jevů, ale studium subjektů a jejich zájmové orientace. Výzkumy přecházejí od studia „tvrdých“ charakteristik k „měkkým“ (Hampl, Dostál, Drbohlav 2007). To nám může potvrdit i nespočet prací věnujících se územní a regionální identitě, jako například kniha „Protisměry územní identity“ (Vencálek 1998). Ta zdůrazňuje, že jednotlivá území nejsou pouze odrazem fyzickogeografických a socioekonomických objektů, ale i prostředím jedince s individuálními postoji, myšlením a hodnotami. Dalším příkladem

může být diplomová práce Skály věnující se periferní a příhraniční oblasti Sušicka (Skála 2007) nebo diplomová práce Štětínové (Štětínová 2006), která zkoumala vývojový a hierarchický pohled na územní identitu obyvatel Česka na příkladu Pelhřimovska. Nicméně žádná z nich se doposud více nezabývala spojitostí mezi genderem a územní identitou.

Gender a feminismus jsou témata nového tisíciletí figurující v jednotlivých disciplínách jak společenských, humanitních tak přírodovědných. Do 80. let 20. století v rámci pozitivistického, humanistického a marxistického pohledu byli všichni lidé považováni za identické jedince či soubory osob a vždy se přistupovalo k univerzálnímu hodnocení. Avšak se změnou přišel nový myšlenkový směr – postmodernismus, který byl ovlivněn studiem forem sociální diferenciace (Daněk 2013, s. 106). Sem lze zařadit hlubší zájem o výzkum pohlaví, věku, sexuální orientace, etnicity, mentální způsobilosti aj. Díky novému směru zájmu se geografie začala zajímat o zvláště znevýhodněné skupiny, tzv. *geografie difference*, kde došlo k propojení feministických a postmoderní geografie. Postupně od 80. let do dochází k další změně, tzv. *kulturnímu obratu*, který kritizoval nedostačující různorodost feministických geografí a tzv. „zvláštní případ chybějící geografky“ (Daněk 2013, s. 113). Tato myšlenka měla ukázat, že nejen v geografii, ale i v dalších vědních disciplínách je nedostatečné zastoupení žen, což přispívá k genderové nerovnosti žen ve společnosti (Zelinski 1973, cit. v Daněk 2013, s. 94). O dvacet let později přicházejí feministické geografky s další více kritickou interpretací nedostačujícího podílu žen na vytváření geografického poznání. Tvrdí, že geografie je výhradně mužská věda vytvořená muži a tudíž i ovlivněna v dalších výzkumech. Roseová tvrdí, že ženy se sice podílely na geografickém poznávání (např. cestováním) už i v minulosti, ale jejich přístup nebyl oceňován, protože nekorespondoval s definicí vytvořenou mužem (Rose 1995, cit. v Daněk 2013, s. 95). Právě proto, je jedním z cílů feministických geografí tuto nerovnováhu změnit a více se zajímat o ženský pohled na svět.

Nejen v oblasti feminismu došlo k postmodernímu obratu. Například v rámci dnešní poststrukturalistické „nové“ regionální geografii je region chápán jako sociální konstrukt, obdařený subjektivními významy s vícevrstvou identitou stejně jako u člověka. Do popředí zájmu badatelů přicházejí nově otázky zabývající se procesem konstrukce regionů, jeho formováním a institucionalizací, ale i zkoumáním aktérů, kteří v procesu utváření regionu hrají významnou roli (politická reprezentace, aktéři regionálního rozvoje území, lidský a sociální kapitál) (Šifta 2018, s. 20). Nesmíme opomenout ani zájem badatelů o subjektivní hodnocení odlišností a vnímání mikroprocesů každodenního života, což je právě blízké

feministickým geografiím. Součástí takových typů studií je sice prostorové vnímání žen a mužů, ale nikoliv ve vztahu k území identitě. Jak zmiňuje Daněk: „lidstvo netvoří v zásadě stejné lidi, ale ženy, muže a děti, mezi nimiž jsou nerovné vztahy“ (Daněk 2013, s. 91). Z toho důvodu je pochopitelné, že „různí lidé vytváří různé poznání“.

Hlavním cílem bakalářské práce je tedy snaha prokázat rozdíly v míře vztahu sounáležitosti s územím z pohledu muže a ženy. Předpoklad rozdílného vztahu sounáležitosti s územím se budu snažit opřít o rešerši a diskuzi obecných východisek zaměřených na analýzu mužské a ženské identity, vnímání a percepce prostoru z pohledu muže a ženy a nakonec odlišnosti sociálního kapitálu mužů a žen. Ke splnění cíle jsem si stanovila dvě výzkumné otázky, které úzce souvisejí s územní identitou. Existují rozdíly v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži? A liší se muži a ženy v utváření a míře sociálního kapitálu? Pro moji studii jsem proto formulovala dva konkrétní předpoklady:

První předpoklad zní: „Existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži.“

Druhý předpoklad zní: „Existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen.“

Dalším cílem je popis a rozbor dotazníkového šetření se zaměřením na rozbor výpovědi muže a ženy, kterému se budu věnovat v praktické části. Dílčím cílem je porovnat a diskutovat zjištěné výsledky se stanovenými předpoklady. Budeme se ptát na respondentovo vnímání polohy a významu obce/města kde žije, ale také jak pevné pouto jej váže k území. Budou mít spíše ženy silnější vztah k místu života nebo naopak muži? V rámci otázek na sociální kapitál se budeme ptát na vzájemné vztahy v obci/měste nebo, kdo se častěji zapojuje do dění v obci. Potvrdíme zaryté stereotypy, že spíše muž se angažuje v politických sférách a naopak žena ráda zůstane v prostředí rodiny?

Práce je rozdělena do dvou tematických částí. V první části se věnuji obecným východiskům, která se úzce dotýkají problematiky územní identity a genderu. Tato část se opírá o rešerši a diskuzi odborné literatury a vysvětlení klíčových pojmů. Tematicky a i paradigmatickou povahou lze práci zařadit do oblasti behaviorální geografie a „nové“ regionální geografie. Práce se snaží analyzovat identitu jako sociální konstrukt, proto se nejprve zabývám tématem samotné *identity* a *územních identit*. Dále se věnuji tematicce *gender* versus *pohlaví*, kde se zaobírám spíše sociologickým vysvětlením těchto pojmů, což je pro pochopení rozdílných pohledů muže a ženy nutné. V této podkapitole nejvíce čerpám z feministických geografií a sociologie, které mi poskytly podklady pro diskuzi obecných východisek z oblasti

genderové socializace a stereotypů v chování. V této části práce se dále zabývám rešerší dosavadní literatury zabývající se rozdílným vnímáním prostoru z pohledu muže a ženy a „tvorbou“ jejich obrazu světa – mentálních map. Pak navážu na poslední podkapitolu teoretické části, která se dotýká sociálního kapitálu obyvatelstva, jako nedílné součásti procesu formování územní identity jedince. Zde diskutuji jeho formy, způsoby šetření a příkladovou analýzu sociálního kapitálu z pohledu muže a ženy. V druhé části bakalářské práce je prováděn popis a rozbor dotazníkového šetření pod názvem „*Rozvojové potřeby regionu*“, které pro PřF UK zpracovala firma STEM na podzim roku 2018. Výzkum měl v rámci řešení grantového projektu TAČR BETA *Socioekonomický vývoj nemetropolitních oblastí České republiky se zřetelem na rozvojové potřeby jednotlivých regionů* (hl. řešitel: RNDr. Radim Perlín, Ph.D.) zjistit situaci v českých regionech, převážně jeho rozvojové možnosti a fungování samosprávy. Pro mojí analýzu jsem vybrala pět otázek z dotazníku, které svým obsahem mohou pomoci odpovědět na stanovené výzkumné otázky a potvrdit/vyvrátit vstupní předpoklady. Vyhodnocování dat je provedeno na základě zjištěné literatury, která je obsažena v předchozí kapitole mé práce. Poté bylo mojí snahou porovnat zjištěné výsledky s mými předpoklady. Následující kapitolu tvoří závěr práce, v němž se vracím k naplnění cílů a potvrzení či vyvrácení předpokladů, které jsem si stanovila na začátku studie. Dále se pokouším zformulovat zobecňující závěry a představím další možné směry na řešení této problematiky.

2. Obecná východiska

2.1 Identita

Pro pochopení a hodnocení identit mužů a žen je nejprve potřeba objasnit samotný termín *identita*. Slovo geografy často používané, skloňované v mnoha vědních oborech, ale i v běžném životě. Lze ji velmi těžce definovat, jelikož každý může na identitu nahlížet z jiného úhlu. Velký sociologický slovník vysvětluje tento termín jako obecnou jednotu vnitřního psychologického života a jednání, která bývá též nazývána jako autentické bytí. Jedná se tedy o schopnost „být tím, čím člověk opravdu je“, to znamená sám sebou (Linhart, Petrušek, Vodáková, Maříková 1996, s. 350). Můžeme jí ale chápat tak, že se jedná o přesvědčení, že každý člověk je individualita a jedinečná osobnost (Borská 2010, s. 14). Podle Vencálka lze na identitu nahlížet jako na odraz postojů, myšlení, hodnot a všech fenoménů podílejících se na formování nás samých. To také znamená, že identita se vytváří ve vnitřním prostředí každého člověka na základě autobiografických zkušeností, které nás během života potkají (Vencálek 1998, s. 82). Pokud se člověk dokáže „sebeidentifikovat“ je schopen tento proces identifikace provést i s určitou institucí, sociální rolí nebo s prostorem, což posiluje pocit sounáležitosti s daným objektem. Právě tato myšlenka dala podnět k většímu zájmu geografů a to zejména po už zmiňovaném „kulturním obratu“ v 80. letech 20. století, přičemž přichází s charakteristikou, že identita je neustále se proměňující sociální proces, do kterého vstupují a vystupují různí sociální aktéři, a že je jedním ze zdrojů jednání a emocí člověka (Šifta 2018, s. 27–28).

Identita dále bývá rozdělována na osobní a kolektivní (v některých publikacích se osobní označuje jako individuální), prostřednictvím které si člověk uvědomuje vlastní existenci a zároveň se vymezuje vůči ostatním lidem na světě. Z toto důvodu tato individuální identita nabývá významu až v okamžiku interakce se společností, tedy v interakci s jedinci nám odlišnými. Avšak v případě podobnosti identit jedinců se jedná o druhou formu identity, a to kolektivní. Ta se vytváří prostřednictvím širších kulturních a společenských vzorců a zároveň se prolíná a překrývá s osobní (Chromý 2009). Pro obě formy je velmi důležitý prostor a čas, v nichž se identity utvářejí (Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 111). Totiž samotný pojem identita je často spojován s otázkou percepce místa, tedy jakým způsobem skrze naše smysly vnímáme prostředí, ve kterém žijeme. Uvádí se, že komplexní názor na místo si utváří člověk vlastními pocity, ale i prostřednictvím ostatních skupin jedinců v jeho

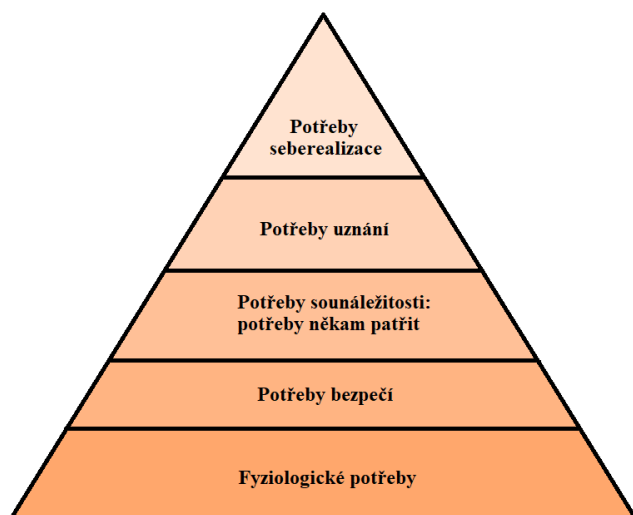
okolí. Je tedy zřejmé, že je ovlivněna prostředím, do kterého se narodíme a následně je formovaná a proměňována výchovou, vzděláním, životními zkušenostmi, ale i pragmatickými postoji. Skládá se z několika forem, které se vzájemně ovlivňují a prolínají, někdy dokonce vylučují nebo popírají (Zich 2003, s. 17–24; Paasi 2009, s. 134–136). Je tedy možné konstatovat, že identita je hluboký a stabilní prvek každého člověka, který vytváří pocit sounáležitosti se sebou samým, „jakési ukotvení v sobě“, který se dynamicky proměňuje během života. Také ji lze chápat jako možnost a potřebu svobodné volby, nebo jako jednu ze základních lidských přirozeností „někam patřit“ (Havel 1990). Právě potřeba možnosti volby identity, umožněné postindustriální společností, rozvíjí pro odborníky nespočet nových podnětů a výzev pro zkoumání. I přes svobodu vzniku nové „jiné“ identity jedince, je tento jev stále ovlivňován historií a prostředím, do kterého se sám rodí. Postupem času přicházejí další faktory, které mají za následek změny formování naší identity, jako je proces socializace, výchova a vzdělání (Roubal 2003). Je totiž důležité si uvědomit, že k nalezení vlastní identity potřebuje člověk i společnost, která mu pomůže najít smysl své existence, tedy pocit sounáležitosti s někým a něčím (Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 117).

2. 1. 2 Územní identita

Jak se v předešlém odstavci zmiňuji, k nalezení identity (převážně té kolektivní) je velice důležitý prostor a čas. S tím jako první začala pracovat humanistická geografie na počátku 70. let 20. století, s cílem nahradit nomotetické přístupy geografie jako prostorové vědy v období kvantitativní revoluce v 50. a 60. letech 20. století. Tento směr kladl zřetel na postavení člověka do středu geografického poznávání, přičemž vycházela z teorie, že chování lidí v prostoru vychází z jejich zkušeností, hodnotových postojů a představ (Daněk 2013, s. 65). Také přinesla jiný pohled a teorii ke konceptualizaci regionu, tzv. „percepční regiony“, jako produkty prostorové percepce lidí (Semian 2016, s. 1). Co se týká otázky času, není pro formování kolektivní identity (tedy „pocitu sounáležitosti“) tak důležitá přítomnost, nýbrž spíše minulost. V té se totiž transformovala společná minulost lidí, která vytvořila předpoklad pro stmelení komunity na daném území a dodala víru pro jejich nadcházející budoucnost. Pro podstatu každé identity tedy není důležitý pouze čas, ale i prostor, ve kterém se utváří (Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 111). Příkladem tohoto faktu je Maslowova pyramida potřeb (*obrázek 1*) neboli hierarchické uspořádání lidských potřeb. Z té vyplývá, že mezi základní nutnosti člověka jsou hned po fyziologických (hlad,

žízeň, teplo aj.) sociální potřeby a jistoty, což lze dát do souvislosti s potřebou člověka „někam patřit“.

Obrázek 1: Maslowova pyramida potřeb

Zdroj: Upraveno podle Raagmaa (2002).

Právě s touto myšlenkou pracuje územní identita, tedy vzájemný vztah jedince a jeho prostředí, které mu dává pocit bezpečí a uspokojuje ho (Skála 2007, s. 23). Pro lepší pochopení je nutné zmínit, že termíny *území* a *územní identita* se v české geografii skrývají pod několika jinými pojmenováními. Nejčastěji se území spojuje s dalšími termíny jako *prostor*, *místo*, *lokalita* nebo *region*, kde podobně dochází k formování, díky každodenním zkušenostem společnosti či člověka (Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 111). Z toho důvodu budu pracovat nejen s literaturou zabývající se územní identitou, ale i s regionální, které se věnuje více českých i světových geografů.

Konkrétním termínem *územní identita* se v odborné literatuře zabývá např. ostravský geograf Vencálek, který definuje územní identitu jako „nezaměnitelnost, jednotu, shodnost a především pak harmonii v chování souboru obyvatel daného území v konkrétním čase“ (Vencálek 1998, s. 82). Jinými slovy lze územní identitu také definovat jako odraz vnitřního prostředí jedince, postojů, chování a hodnot, které přijímáme od jiných a následně se s nimi ztotožňujeme (Vencálek 1998, s. 82). Štětinová uvádí, že jedním ze základních prvků územní identity je variabilita, která vzniká v myšlení jednotlivců žijících na daném území. K tomu dodává, že vždy existují určité obecné pilíře, specifické pro každý region (Štětinová 2006, s. 25). Z tohoto důvodu je jasné, že si člověk vytváří přirozené vazby na určité místo

v několika různých měřítcích. Podle Breakwella (1992 podle Gustafsona 2001, cit. v Heřmanová, Chromý a kol. 2009) existují čtyři principy identity, prostřednictvím kterých si člověk vytváří svojí vlastní identitu. Jedná se o:

- princip odlišení nás samých od ostatních na základě místa, kde žijeme,
- k této „sebeidentifikaci“ také přispívá vědomí kontinuity vlastního života, tedy, že velkou část svého života působíme na jednom místě nebo se přistěhujeme na místo velmi podobné,
- princip „sebeúcty“, kdy vnímáme pocit pýchy na místo, kde dlouho žijeme,
- princip „sebeúčinnosti“, kdy místo svými kvalitami může ulehčovat náš život (Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 111–112).

Jak zmiňuji výše, jedním ze základních prvků územní (regionální) identity je variabilita v myšlení lidí. Pokud se ale ztotožní více individuálních identit, vzniká na tomto místě tzv. územní (regionální) vědomí, které je postavené na spolužití a vytváření společných kulturních tradic a historie. Keating zmiňuje tři principy, které jsou pro tvorbu územního vědomí nezbytné:

- Prvním je kognitivní princip, jakým způsobem si lidé uvědomují region a jeho limity jako nutnost pro odlišení od ostatních.
- Druhým je emocionální, jakým způsobem lidé cítí region a jeho stupeň k vytváření společné identity.
- Třetím je instrumentální, jakým způsobem je region využíván pro realizaci společných akcí k dosažení politických a jiným cílů (Keating 1998, cit. v Semian 2010, s. 26).

Myšlenku tedy můžeme shrnout tak, že územní (regionální) identita je výslednicí několika faktorů – pospolitosti komunity, vnímání specifik území, ale i jeho odlišností vůči okolí.

Ovšem zásadní pohled na novou regionální identitu přinesl finský geograf Passi, který je citován od 80. let snad ve všech pracích zabývajících se touto problematikou, jako jakýsi „základní pilíř“. Ve své studii z roku 1986 publikované pod názvem „*The institutionalization of region: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity*“ (Passi 1986) se zabývá procesem formování regionů, zdůrazňuje dynamiku regionálních prostorových struktur a funkcí rolí regionu. Právě při vzniku regionů dochází k tzv. institucionalizaci, kdy toto zájmové území získává svojí identitu (*identita regionu* nebo také *image regionu*), přičemž autor zdůrazňuje, že tuto

identitu nelze redukovat pouze na regionální vědomí společnosti. Je tedy potřeba rozlišovat v literatuře pojmy *regionální identita*, jako regionální vědomí obyvatel danému území a *identita regionu* (Heřmanová, Chromý a kol. 2009, s. 113). V pozdějších pracích Passi (2001) rozumí *identitou regionu* charakteristiky kultury, přírody, populace či společné historie, na jejichž základě lze jednotlivé regiony odlišit (Marek 2020, s. 53). V rámci procesu institucionalizace regionu dochází k formování územní (regionální) identity, která se stává ze čtyř fází:

- V první fázi region získává „prostorový tvar“, který je vymezený hranicemi a odděluje obyvatele od těch, kteří žijí vně regionu.
- V druhé fázi dochází k vytvoření „symbolického tvaru“ regionu – název, znak, logo, historický odkaz aj.
- Ve třetí fázi vznikají regionální instituce a organizace, za účelem správy daného území – samospráva, média, škola, muzea aj.
- Ve čtvrté fázi dochází k zakotvení regionu v prostoru a ve vědomí obyvatel, což je označováno za vrchol tohoto procesu (Passi 1986).

Jak zmiňuji výše, téma identity je velmi oblíbené v několika vědních oborech. V posledních letech se vedle „tradičních“ forem identit (sociálních, politických, kulturních či národních) dostává do popředí pozornosti také sledování geografických identit, jelikož vztah člověka k prostoru tvoří jednu z nejdůležitějších identit. Dochází tomu tak zejména v souvislosti s integračními a globalizačními procesy, kdy do popředí vystupují otázky typu „kdo jsme?“ a „kam patříme?“, zapříčiněné rychle měnícím se sociálním prostorem. Vzniká tak nespočet prací českých geografů zabývajících se regionální identitou (Semian 2010; Skála 2007) nebo identitou evropskou (Zich 2003). Nicméně regionální identitě člověka nebo problematice skupinové identity se česká geografie a sociologie věnovala velmi okrajově (Heřmanová, Chromý 2009, s. 109–110). To samé můžeme tvrdit o sledování vztahu pohledu muže a ženy k územní identitě.

2. 2 Gender versus pohlaví

Jak zmiňuji v předchozím odstavci, identitu lze označit za sociální konstrukt, utvářející se po celý život jedince. V této části práce se zaměřím na dva faktory, které identitu jedince ovlivňují celý život, a to *pohlaví* a *gender*. Práce se sice z větší části věnuje druhému faktoru – genderu, ale je zcela nezbytné věnovat určitý prostor i pohlaví, které představuje základní

faktor pro další vymezení genderu (Renzetti, Curran 2005, s. 20). Je také nutné zmínit, že obě slova se často v literatuře zaměňují či se dokonce označují za tatáž.

Jak se zmiňuji výše, *pohlaví* je základním faktorem, v němž se gender následně utváří. Jedná se totiž o biologickou kategorii, kterou člověk získává při příchodu na svět. S sebou přináší biologickou charakteristiku, a to buď mužskou nebo ženskou, přičemž toto označení „muž“ nebo „žena“ vzniká na základě identifikačních znaků. Jedná se o chromozomální a hormonální výbavu, pohlavní orgány, druhotné pohlavní znaky a další (Renzetti, Curran 2005, s. 20). Borská uvádí, že primárním základem odlišné funkce u pohlaví je reprodukční proces. Také zmiňuje anglické pojmenování pro pohlaví „sex“, což pochází z latinského *secare* tedy rozdělit nebo rozseknout (Borská 2010, s. 31)

Gender jako takový, tvoří určitý komplex chování, jednání a myšlení člověka, které jsou v dané společnosti spojovány s obrazem muže a ženy. V české literatuře můžeme termín nejvíce připodobnit ke slovu „rod“, nicméně i přesto se nejedná o adekvátní synonymum, proto se přejímá v původním tvaru (Linhart, Petrusek, Vodáková, Maříková 1996, s. 339). Jako analytickou kategorii ji můžeme zařadit do nejrůznějších oblastí společnosti. Pracuje se s ní v kultuře, náboženství, umění, historii, sportu, ale také v politice, školství a mezinárodních vztazích. Je tedy zřejmé, že tento pojem můžeme najít v mnoha humanitních vědách, jejichž konkrétní definice se liší. Avšak vždy se shodují v jádru věci, které tvoří představu, že gender je naučené, kulturně specifické vymezení (Renzetti, Curran 2005, s. 20). Jako důležitou úlohu právě pro jeho vymezení hraje biologické pohlaví, jelikož tvoří základ, v němž je tato společenská kategorie dále vytvářena. Už slovo „naučené“ napovídá, že člověk si genderovou identitu získává až během života, tedy nenarodí se s ní. Na jedince je již od narození kladen velký tlak, který nutí přijmout předepsané hodnoty, postoje a způsoby chování specifické pro své pohlaví za sobě vlastní (Smetáčková 2005, s. 18). Jedná se o institucionalizované vzorce a genderové diferenciaci, které nastavuje sama společnost, do které se narodíme. Tento společenský systém má hluboký dopad nejenom na ženské a mužské chování, ale i životní volby jedinců (Renzetti, Curran 2005, s. 21). V našem kulturním kontextu lze identitu rozpoznat až u dětí ve věku kolem tří let. Genderová identita je součástí té formy osobní, přičemž si ji můžeme představit jako identifikaci sebe sama a označení se jako žena nebo muž. Můžeme na ni nahlížet jako na „subjektivní vědomí sebe sama jako ženy nebo muže – subjektivní pocit feminity nebo maskulinity“ nebo jako psychologický rozměr utvářený v konkrétním sociálním kontextu (Valdrová 2006, s. 7). Jak

se zmiňují výše, jak pohlaví tak gender se vzájemně ovlivňují a často je výzkumně nemožné určit, kde končí vliv jednoho a začíná vliv toho druhého. Z tohoto důvodu se často ve všech dotazníkových šetřeních stále zjišťuje pouze „kolonka“ pohlaví, nikoliv gender. Je tedy potřeba zdůraznit, že také dotazník, který budu analyzovat v praktické části mého bakalářské práce pracuje pouze s „kolonkou“ pohlaví. I přesto se v posledních letech tímto vymezením začínají zabývat výzkumy na poli neurovědy, antropologie, evoluční psychologie a dalších (Víznerová 2017, s. 16).

2. 1. 2 Genderová socializace

Vývoj ženské a mužské identity se odehrává v několika úrovních, a to na pomezí biologické, psychologické a sociální, které se po celou dobu života vzájemně ovlivňují (Renzetti, Curran 2005, s. 27). Z toho důvodu je nepochybné, že existuje řada názorů, které na tuto problematiku nahlíží z rozdílných úhlů. Pro celistvější obraz o tom, jak vznikají rozdíly mezi muži a ženami, budu pracovat s teorií *genderové socializace*, jelikož sociální prostředí považují za primární příčinu této diferenciaci. Tento termín lze označit jako proces, při kterém se člověk stává součástí společnosti a postupně si osvojuje svoje normy chování. V průběhu této socializace dochází k vědomému formování dítěte už od útlého věku ze strany rodičů, vrstevníků, učitelů a dalších lidí žijících v okolí dítěte. Ti se snaží předat informaci, jak má vypadat „správný“ chlapec a jak „správná“ dívka. Teorii můžeme rozdělit do dvou odlišných perspektiv a to z pohledu *esencialismu* a *konstruktivismu*. Zastánci esencialismu sdílejí názor, že sociální jevy stojí až za biologickými faktory. To vyvrací konstruktivistickou teorii, která tvrdí, že rozdíly mezi pohlavími nejsou přirozené, nýbrž je vytváří společnost. Příkladem může být fyzická zdatnost jedinců, kdy se výkon muže a ženy může lišit, avšak je možné, že výkon dvou mužů se bude lišit výrazněji (Babanová, Miškolci 2007; Jarkovská 2005, s. 11–12).

Právě pro objasnění rozdílů identity muže a ženy se budu věnovat druhé teorii – *konstruktivismu*. Už děti od útlého věku si osvojují genderovou identitu díky napodobování a pozorování chování dospělých jedinců (především svých rodičů). Příslušné neboli to „správné“ genderové chování, které okolí považuje za vhodné, se děti učí prostřednictvím odměn a trestů. Podle Renzettioho a Currana (Renzetti, Curran 2005, s. 100–102) se učení genderu stává nutné, díky všeobecným potřebám se orientovat v chaotickém světě a snaze nalézt nějaký řád. Děti si tak v okolním světě hledají vzorce chování, které později vztahují na sebe. Začínají se vnímat jako žena nebo muž a podle toho uspořádají svojí novou identitu,

přičemž postupně jí vztahují na lidi ve svém okolí. Naučí se rychle rozlišovat a hodnotit mužské a ženské chování (Jarkovská 2005, s. 19; Smetáčková 2005, s. 20). Podle psycholožky Bem se dítě nejprve naučí znát svoje pohlaví, a až následně se učí o významnosti odlišnosti mezi pohlavími, které zasahují do všech aspektů života. Bem dále konstatuje, že každá společnost je tvořena skrytými představami a předpoklady, podle kterých by se měli členové chovat a myslet. Označuje je jako „optická skla“, pomocí nichž vnímáme a hodnotíme (Bem 1994, cit. z Renzetti, Curran 2005, s. 103).

Dalším důležitým nástrojem genderové socializace je jazyk, díky němuž se učíme přemýšlet sami o sobě a vnímat svou pozici ve společnosti. Vytváříme genderové duality a vzájemně je stavíme do opozice. Také rozlišujeme mezi mužským a ženským oblečením, účesy nebo způsobem sezení. I prostor je diferencován, kdy máme pánské a dámské toalety nebo šatny. Tyto všechny příklady nám ukazují, jak je rozlišování muže a ženy pevně zakořeněno v naší kultuře, a může se zdát, že se jedná o přirozený jev, daný od přírody (Jarkovská 2005, s. 27). Tyto představy utváří nejenom výchova v rodině či škola, ale i média.

2. 1. 3 Genderové stereotypy v chování

V předchozím odstavci se zmiňuji o genderovém chování a jednání, které okolí považuje za „správné“. Tyto stanovené formy lze označit za právě *genderové stereotypy*, které stanovují společenské vzorce chování a brání tak v rozvoji vlastní individuality. Je ale důležité podotknout, že stereotypy nepřišly jen tak samy od sebe, ale může na nich spočívat kus pravdy, jelikož naše názory na to či ono pohlaví často vycházejí z našich zkušeností (Lippa 2009, s. 162–163). V západních zemích jsou tyto stereotypy pojímány na základě bipolarity – tedy „normální“ žena by neměla být nositelkou žádných mužských vlastností a „normální“ muž by neměl být nositelem žádných ženských. Právě tyto utkvělé představy mají veliký dopad na naše jednání, jelikož se podle nich snažíme chovat, a to klidně i nevědomě. Toto počínání, ale nezůstává pouze u nás, nýbrž působí a ovlivňuje ostatní nebo i zhoršuje naše výkony. Například stereotypy typu: budeme si myslet, že nějaká dívka je špatná v logice, přičemž ji svými postoji natolik ovlivníme a nakonec opravdu špatné výsledky mít bude. Je totiž prokázáno, že ženy jsou snáze ovlivnitelné než muži vůči genderovým stereotypům (Lippa 2009, s. 253–255).

Co se týče *ženskosti*, za jedny z hlavních atributů je pokládána krása a křehkost. Ženy už od dávné historie byly „předměty na dívání“, jejichž hodnota byla posuzována podle muže. Už

od nízkého věku jsou dívky nabádány, aby pečovaly o svůj zevnějšek a chránily ho před opotřebováním. Je důležité, aby se snažily vypadat přitažlivější a atraktivnější (Lišková 2003, s. 103–104; Valdřová 2006, s. 39). S tím souhlasí Borská (Borská 2010, s. 31), která dodává, že tradičním atributem ženy je fyzická slabost oproti mužům. Dále jim připisuje vlastnosti jako citlivost, laskavost, jemnost, něhu, intuici a empatii. V postoji ke světu jsou, ale spíše závislé, poslušné, nerozhodné a zdrženlivé. Tyto vlastnosti pak vedou k submisivnímu chování, přičemž právě od mužů očekávají vůdčí iniciativu. Naopak jejich aktivita je vkládána do péče o ostatní, k tendenci podporovat a pomáhat druhým. Z toho důvodu se ženy uplatňují více v zaměstnání sociálního charakteru. S tím souvisí, že žena spíše upřednostňuje starost a péči o domácnost, než snahu dostat se na vrchol svého kariérního žebříčku, odloučená od všech ostatních. Místo toho by se dalo říct, že úspěšná a spokojená žena se bude nacházet mezi pavučinou kontaktů, jelikož pro ni jsou primární atributy typu vztahy, láska a zázemí domova. Na to navazují Cviková a Juráňová, které tvrdí, že ženy jsou během života vedeny k prosazování ostatních zájmů před těmi svými. Tím se značně odlišují od mužů (Cviková, Juráňová 2003, s. 78–81). S tím může i nemusí souviset formování identity, která je pro ženy složitější a může se utvářet déle než u mužů.

Naopak *mužnost* je v podání autorů spíše opakem ženských vlastností. Muži jsou viděni jako fyzicky silní ochranáři, sebevědomí, ctižádostiví s tendencí soutěživosti. Svoji sílu ztotožňují s nezávislostí, což může na společnost působit tak, že jsou nespolečenší a samotáři. Tato vlastnost je do velké míry daná skutečností, že jsou od mala vedeni k samostatnosti, kdy uznání svých individuálních potřeb nebo závislosti na někom berou jako mužskou slabost. Proto muži veškeré známky zranitelnosti a utrpení spíše potlačují, poněvadž nechtějí narušit svoje vlastní ego. V chování se vyznačují aktivitou a dominancí, což opět může vyvolat dojem vysokého sebevědomí, avšak na druhou stranu mají snazší schopnosti prosadit se. Co se týče myšlení, muži se vyznačují větším sklonem k syntéze, analýze, ale i k abstraktnímu myšlení. Tomu odpovídá i jejich zaměření v zaměstnání, kdy se často angažují v politice, marketingu nebo v kooperaci (Borská 2010, s. 31). Podle Cvikové a Juráňové je primární rozdíl mezi muži a ženami v prosazování emocí a pocitů. Oproti ženské empatii se muž cíleně vzdává snahy o projevení emocí a vzájemných vztahů, jelikož to připisuje slabošství a zženštilosti. Uvedené je překážkou právě k tomu, být vnímavý k potřebám ostatních nebo jen své rodiny. Autorky v knize publikují také sociologický výzkum týkající se představ veřejnosti o důležitých vlastnostech žen a mužů. V nich se ukázalo, že podle veřejného mínění je prioritou mužů schopnost finančně

zabezpečit svojí rodinu, fyzická síla, podnikavost, samostatnost, zájem o sport a politiku a v neposlední řadě autorita v domácnosti (Cviková, Juránová 2003, s. 78–81).

Většina dosavadní literatury týkající se této podkapitolky pocházela z evropského kontinentu, proto jsem se rozhodla zařadit i studii americké autorky Badinterové, která vycházela z jiného sociokulturního prostředí a naší „evropskou“ teorii může v několika myšlenkách podpořit. Autorka přichází se čtyřmi požadavky na mužnost v americké společnosti, píše o tzv. „no sissy stuff“ neboli zženštilosti, kdy potvrzuje názor Cvikové a Juránové v potlačování citové potřeby, kdy se muži do jisté míry vzdávají části sami sebe. V druhém případě má být muž tzv. „the big whell“ neboli velké zvíře. To znamená, že by měl usilovat o nadřazené postavení nad ostatními. Dalším požadavkem je tzv. „the sturdy oak“, což bychom mohli přeložit jinými slovy jako „pevný jako dub“ neboli být nezávislý a soběstačný. Posledním požadavkem „správného amerického muže“ je tzv. „give’em hell“, ve volném překladu „dát ostatním zabrat“. Tím je míněna povinnost, dát najevo svojí odhodlanost a podstoupit veškerá rizika s tím spojená (Badinterová 199, s. 135–137).

Smyslem této podkapitoly nesoucí název „*genderové stereotypy v chování*“ je snaha rozlišit jednání ženy a muže a zároveň přiblížit podstatu těchto rozdílů. Jasné vymezení obrazu „pravé ženy“ a „pravého muže“ hraje totiž nepochybně velice významnou roli v utváření a upevňování genderové identity. Nesmíme však zapomínat, že tyto stereotypy nejsou dílem přírody, nýbrž společnosti v níž žijeme. Ta po nás někdy až moc vyžaduje striktní naplňování tohoto chování, což může vést k omezování osobnostního rozvoje a rozbíjení našeho „já“.

2. 3 Vnímání prostoru a tvorba jeho obrazu

V předchozí části jsem se věnovala spíše rozboru mužské a ženské sociální identity, tedy sestavováním předpokladů, které budu uplatňovat u analýzy výsledků dotazníkového šetření v poslední části mé studie. Jelikož je předmětem práce zkoumání územní identity, budu se v této části snažit popsat rozdílné vnímání geografického prostoru ženy a muže a tvorbou jeho obrazu – mentální mapy. Primárně jsem se inspirovala behaviorální geografii, poněvadž ta se právě zabývá chováním člověka v prostoru (Siwek 2011, s. 9). Jak zdůrazňuje Tolman (1948, cit. Siwek 2011): „člověk se ve svých rozhodnutích řídí znalostmi prostoru, avšak nikoliv akademicky objektivními, nýbrž subjektivními“. Také dodává, že každý jedinec nosí ve své hlavě mapu světa, kterou sice každý zná, ale vždy se od druhého liší. Z oblasti feministických geografii se v této části zabývám hlavně *geografii difference*, tedy rozdílnému

vnímání prostoru z pohledu muže a ženy a v menším rozsahu i geografii žen (Daněk 2013, s. 96, 99).

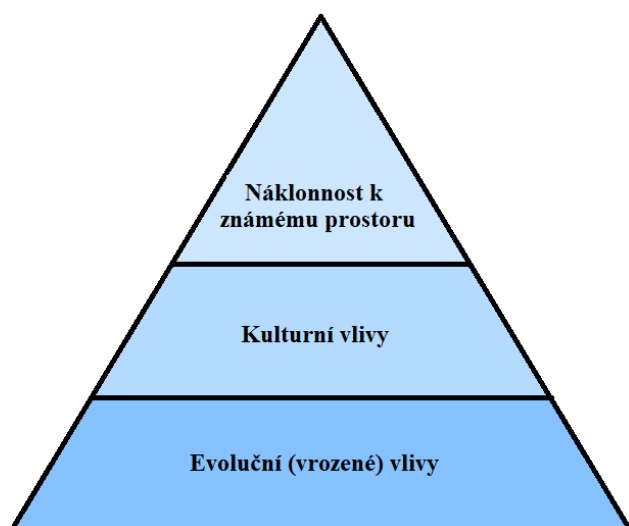
Než se budeme věnovat rozdílnému vnímání prostoru, je potřeba nejprve objasnit základní pojmy, které jsou spojeny s touto problematikou. Jeden ze základních atributů života je bezesporu právě *prostor*. Je to sociální konstrukt, který vytvářejí sami lidé a ti ho neustále reprodukují ve svých každodenních praktikách, ale na druhou stranu i prostor spoluvytváří jevy či události na zemi (Lefebvre 1991, cit. v Pohlová 2016, s. 14). Siwek (2011) zdůrazňuje, že v poznání okolního prostoru hraje roli vývojová fáze jedince, ve které se zrovna nachází, ale také osobnostní charakteristiky každého člověka. Ten si totiž během svého života vytváří vlastní představu a subjektivní vztah k danému prostoru, ve kterém se pohybuje a žije. Avšak stejně jako identita, tak i vlastní představy o daném prostoru se během života mění a neustále vyvíjejí (Siwek 2011, s. 13). McDowell (1993) přišla s teorií, že pro utváření prostoru jsou klíčové mocenské vztahy a to spíše patriarchální, které upřednostňují některé skupiny na úkor druhých. Také se přiklání k názoru, že jde o proces oboustranný, což zmiňuje i Pohlová (2016). Druhým termínem důležitým pro správné pochopení problematiky je pojem *vnímání*. Podle sociologického slovníku tento termín můžeme označit i jako *percepci*, tedy identifikaci nebo zjišťování vlastností daného předmětu a bývá vymezován jako stupeň smyslového poznání (Linhart, Petrusek, Vodáková, Maříková 1996, s. 1390). S tím nesouhlasí autoři Golledge a Stimson (1997, cit. v Pohlová 2011, s. 15), kteří tvrdí, že vnímání se skládá ze dvou psychologických procesů – z *percepce* a *kognice*. Percepci lze označit jako aktivní proces, kdy získáváme danou informaci skrze smysly a až poté následuje kognice, kdy dochází k ukládání a organizování přijatých informací v mozku díky již existujícím znalostem.

2. 3. 1 Faktory ovlivňující rozdílné vnímání prostoru

Zřejmě každý si je vědom toho, že člověk vnímá prostor ze své vlastní perspektivy a tudíž i jinak. Právě vnímání okolního prostředí je výsledkem percepce a kognice, přičemž je dále ovlivněno mnoha dalšími faktory jako je věk, pohlaví, úroveň vzdělání, profesní specializace a další (Pohlová 2011, s. 16; Siwek 2011, s. 28). Dearden ve své práci (1984, s. 297) toto téma popisuje na „pyramidě vlivů, které ovlivňují percepci prostoru“ (*obrázek 2*), které ovlivňují percepci krajiny. Vstupují nám tedy do poznání prostoru evoluční (vrozené) postoje, které tvoří základnu pyramidy. Nad nimi se nacházejí kulturní vlivy, které jsou specifické pro každou společnost, a poté na vrcholu této pyramidy stojí náklonnost

k známému prostoru a další demografické vlivy, přičemž se oba tyto faktory vzájemně ovlivňují.

Obrázek 2: Pyramida vlivů, které ovlivňují percepci prostoru

Zdroj: Upraveno podle Dearden (1984).

Pokud se podíváme do historie, často byl vhodným symbolem pro prostorové chování „průměrný člověk“, což vždy byla pouze abstraktní konstrukce nesoucí zkreslené představy o skupinách obyvatel. Je totiž prokázáno, že dlouhodobé rozdělení rolí ve společnosti na mužské a ženské vytvořilo velké rozdíly v prostorovém chování (Siwek 2011, s. 29). Dlouhodobě se věnovali zkoumání a následné organizaci prostoru převážně muži, což následně vedlo k vytváření „objektivních“ teorií, které opomíjely pohledy a zkušenosti jiných znevýhodněných skupin (Domosh 1991, cit. Pohlová 2011, s. 10). Nejen vytváření teorií, ale i přímou organizací prostoru se spíše vždy zabývali muži, ať už na pozicích územních plánovačů nebo architektů. Vystupují zde tedy otázky, zdali dnešní prostory, například města, odrážejí pouze mužskou potřebu a jestli to ženám vadí. S tím dnes pracují právě feministické geografie, které se snaží upozornit na tyto „nedostatky vědění“ ve světové, ale i české geografii (Pospíšilová, Pospíšilová 2014). Například McDowell (1993) přichází s teorií, že zkušenost ženy s jejím bydlištěm je vždy odlišná oproti mužům, přičemž ženy pocítují větší nedostatky při užívání obce. Mimo jiné je prokázáno, že rozdílnost vnímání okolí z hlediska *genderových rozdílů* se mění u dívek a chlapců už ve 4 letech, přičemž se následně s věkem zvětšuje. Tyto rozdíly můžeme pozorovat například ve schopnosti zapamatovat si prvky známého prostoru a při orientaci v mapě, v čemž jsou vždy

lepší muži, hlavně ti mladí. Tato diferenciacie je nejspíše zapříčiněna pozůstatkem životního stylu v minulosti, kdy se většina mužů starala o lov, tedy musela dobře znát svůj prostor. Naopak ženy, sběračky, se staraly o ten „konkrétní prostor“, ve kterém se nacházely a tudíž nemohly svůj orientační smysl více rozvíjet (Siwek 2011, s. 29).

Další teorie přicházejí s tím, že muži jinak, lépe, přistupují k řešení úkolu ohledně prostorového vnímání, jelikož mají „celé mapy“ v hlavě. Naopak, ženy jsou v této dovednosti horší a pro zapamatování cesty většinou potřebují „záchytné“ body, které charakterizují rys území (Pohlová 2011, s. 17). Tips a Savasdisara (1986) uvádějí, že ženy a muži rozdílně hodnotí vizuální stránku objektů, přičemž ženy jsou více tolerantnější i co se týče zastavěného prostoru. Je to možná i z toho důvodu, že muži řeší cestu spíše z praktického hlediska (rychlá cesta do práce), nikoliv jako ženy, které během cesty vnímají různé zajímavé objekty, např. památky. Přes všechny tyto rozdíly existují názory, že se nejedná o zásadní odlišnosti, vznikající právě genderovými rozdíly (Tips, Savasdisara 1986). S tímto názorem se samozřejmě převážně rozchází feministické geografie nebo také zastávají mírnější názory, že sice ženy a muži mají stejné prostorové dovednosti, ale ženám trvá delší dobu jejich správné splnění (Kepřtová 2014, cit. z Pohlová 2011, s. 17). Řešením proč tyto rozdíly existují, může být vliv sociálního prostředí. Již v předešlé kapitole o identitách a genderové socializaci jsme narazili na rozdílnou výchovu a nároky u chlapců a dívek. Právě chlapci jsou už od útlého věku připravováni na individuální řešení svých problémů založených více na logice a systematičnosti, což může právě zapříčinit více rozvinutou prostorovou inteligenci. Naopak tyto schopnosti dívkám chybí, jelikož se jejich genderová identita vytváří skrze vztahy a empatii, přičemž na dívky je spíše nahlíženo jako na „křehké“, tudíž jsou více doprovázeny než muži, čímž se jejich prostorová orientace tolik nerozvíjí (Pohlová 2011, s.17).

Samozřejmě existují i další faktory, které mají významný vliv na prostorové vnímání člověka. Mezi socio-demografické faktory, jak je označuje Svobodová (2011, s. 14), patří dále *věk*, *úroveň vzdělání*, *profesní specializace*, ale také *výše příjmu* a *familiarita*. Jak zmiňuji na začátku kapitoly, vnímání našeho okolí se mění v průběhu života. Pokud porovnáme percepci prostoru u dětí do 12 let a naopak u lidí v důchodovém věku, zjistíme jak je odlišná. Důchodci totiž kladou velké nároky na vizuální složku (urbánního prostoru) a jsou také k němu více kritičtí. Na druhou stranu děti vyžadují spíše přehlednou přírodní krajinu, což lidé v důchodové věku naopak tu obhospodařenou. I u lidí, kteří mají jiné dosažené vzdělání můžeme najít rozdílné vnímání krajiny. Ti, kteří nedosáhli akademického

vzdělání více preferují obhospodařenou krajinu oproti těm vzdělanějším, kteří naopak spíše ocení „divokost“ lesní krajiny. Důvodem je nejspíše větší povědomí o ekologických přínosech, které tato „přirozenost“ přináší (Svobodová 2011, s. 14–15). Podobných výsledků se dopracovaly i studie zabývající se vlivem výše příjmu na percepci krajiny, které například odhalily, že lidé s menším příjmem preferují na své zahradě spíše trávníky, zatímco bohatší lidé upřednostňují dřeviny a vodní plochy (Daerden 1984, cit. v Svobodová 2011, s. 16). V neposlední řadě je důležité zmínit pojem *familiarita* neboli intimita a přátelství, což představuje určitý vztah a náklonost ke krajině, ve které se nejčastěji pohybujeme. Je odrazem přímé zkušenosti s daným územím, proto tento vliv nejvíce pocítujeme na místě, kde jsme vyrůstali. Nejčastěji se jedná o pozitivní zkušenost, která je výsledkem ztotožnění se s určitým územím a vyřknutím fráze „tady u nás“ (Svobodová 2011, s. 16).

2. 3. 2 Mentální mapy z pohledu mužů a žen

V předešlém odstavci jsem se zabývala faktory, které mohou ovlivňovat rozdílné vnímání prostoru. Jedním z prostředků zkoumající tyto subjektivní pohledy lidí na prostor je právě *mentální mapa*. Podle Siwka (2011, s. 88) se jedná o obraz načrtnutý naší rukou, který se téměř vždy více nebo méně liší od reality. Vychází se totiž z předpokladu, že každý člověk se rozhoduje podle svých subjektivních znalostí a zkušeností, které nosí v hlavě, nikoliv na základě objektivní skutečnosti. Ucelená definice je však poměrně obtížná, jelikož se o ní pokouší řada vědců z několika vědních oborů. I přesto se geografové a kartografové shodli, že mentální mapa je grafické vyjádření představ člověka o geografickém prostoru, nejčastěji o jeho kvalitě nebo uspořádání (Drbohlav 1991). Na formování vlastní mentální mapy má vliv několik faktorů, přičemž nejdůležitější je vzdělání, informace, osobní zkušenost a okruh lidí, se kterými se nejvíce setkáváme a důvěřujeme jim (Siwek 2011, s. 89).

První zmínky o mentálních mapách se v odborné literatuře objevily v 60. letech 20. století, jako konstrukt behaviorální geografie. Jeden z prvních geografů, americký urbanista Lynch (Lynch 1960, české vydání 2004), zkoumal čitelnost městského prostoru, právě pomocí mentálních map, což ovlivnilo i československé geography. Průkopnická práce o mapování prostorových představ od Hynka a Hynkové (1979, cit. v Siwek 2011) se později rozšířila o další studie mentálních map (Hrdlička 1983; Drbohlav 1991; Siwek 1998). Lynch také přišel s prvním typem mentální mapy – *komparativní*, která je vztažena k realitě a lze tedy díky ní zkoumat správnost a shodnost se skutečností. Vzniká z jednotlivých poznatků (směr, vzdálenost, objekty a jejich rozměry) obklopující náš prostor, které skládáme k sobě

podobně jako puzzle. Výsledná mapa se poté vždy liší od reality, přičemž právě tyto rozdíly můžeme porovnávat se skutečností (komparace). Tuto metodu použil Lynch ve své práci „Obrazy města“ z roku 2004 (1960, Image of the City), kde se zaměřil na objekty tvořící ucelený obraz geografického prostoru ve městě a popsal důležité aspekty lidského vnímání (Pohlová 2016, s. 19). Z jeho studií komparativních map vyplývá několik důležitých informací, také nastíněných v předešlých odstavcích mé práce. Jedná se o:

- Vnímání prostorových prvků v nejužším kontaktu je u každého člověka velmi různorodé a lze ho těžce generalizovat. Avšak všechny geografické prvky – cesty, hrany a orientační body vnímají lidé identicky.
- Polohu, velikost, tvar a hierarchii sledovaných prvků vždy znají lépe jedinci, kteří na daném území žijí déle, než ti, kteří se zde pohybují krátkodobě.
- Lépe vyhodnotit význam jednotlivých objektů dokáží jedinci s lepšími prostorovými zkušenostmi – mladí muži, cestovatelé a vzdělanější lidé.
- A sice, kromě osobní zkušenosti člověka hraje významnou roli také genetická vybavenost. To se například projevuje u pohlaví, kdy muži mají objektivnější představu o okolním prostoru oproti ženám, jelikož po mnoha generacích se muž musel vždy postarat o lov v neznámém okolí.
- Důležité jsou i kulturní filtry, které způsobují, že každá „jiná kultura“ se soustřeďuje na jiné prostorové prvky (Lynch 2004).

S druhým typem mentálních map přišel geograf Goulda z Pensylvánské státní univerzity. Jeho *preferenční* „gouldovská“ mapa vzniká za předpokladu, že každý člověk má určité povědomí o daném území a to se odráží v jedincových individuálních preferencích. Vzniká tak, že respondenti zaznamenají do slepých map hodnocení vybraných částí geografického prostoru – administrativní jednotky nebo geometrické útvary. Nejvíce se tento typ map využívá pro zjišťování preference území pro celoživotní bydlení nebo pro dovolenou (Siwek 2011, s. 93). Kromě pozitivně hodnoceného území, k čemuž nejvíce tento typ map slouží, existují podle Siwka (2011) i preferenční mapy výrazně záporné – *mapy strachu*. Lze totiž díky nim analyzovat území, které je obecně vyhodnoceno silně negativně, čímž nejintenzivnější emocí je právě strach. Tyto mapy se začaly využívat pro studie zabývající se např. strachem žen ze znásilnění (Scheppele, Bart 1983, cit. v Siwek 2011, s. 94), ale i skutečným zmapováním městského prostoru, kde se ženy cítily v nebezpečí (Valentine 1989, cit. v Siwek 2011, s. 94). Je avšak potřeba zmínit, že vnímání a prožívání strachu u žen je sice obecně větší než u mužů, ale neznamená to, že se muži nebojí. Je totiž paradoxně

prokázáno, že ač jsou ženy více bojácné, muži se častěji stávají oběťmi trestných činů (Jíchová, Temelová 2011, s. 10).

2. 4 Sociální kapitál obyvatel

Než se budeme věnovat praktické části, tedy analýze dotazníkových šetření, je nutné nejprve objasnit problematiku sociálního kapitálu, který je nedílnou součástí utváření územních identit člověka. Může se někomu zdát zvláštní, proč jsem toto téma zahrnula na konec teoretické části práce, avšak mojí snahou bylo rozvést nejdříve téma základní (identita) a postupně se přes rozdílné vnímání prostředí dostat až k složitějšímu tématu sociálního kapitálu obyvatel určitého území. Převážná část prací zabývajících se touto problematikou vzniká na poli sociologie, avšak i geografie se touto otázkou zabývá, hlavně v kontextu problematiky regionálního rozvoje. V předešlých letech vznikly práce zaměřující se na diferencovanou kvalitu sociálního kapitálu např. v periferiích (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2008; Havlíček, Chromý, Jančák, Marada, Vodráčková 2010; Jančák 2001), ve vnitřních periferiích (Vaňková 2014), ale i ve studiích zaměřujících se na vnitřní zdroje rozvoje, tedy aktivitu místních aktérů ve veřejném a soukromém sektoru (Blažek, Netrdová 2012). Ve všech těchto studiích se prokázalo, že klíčový význam pro rozvoj těchto regionů má lidské rozhodnutí založené na subjektivních zájmech a hodnotách, což zapříčinilo větší zájem o hodnocení vztahu sounáležitosti obyvatel s územím – regionální identitu (Jančák, Chromý, Marada, Havlíček, Vondráčková 2010, s. 208). I přesto stále existuje několik oblastí v geografii, kde se sociální kapitál doposud nezkoumal, třeba na poli feministických geografíí potažmo ve vztahu k genderu.

Termín *sociální kapitál* je široce aplikovaný v mnoha vědních oborech, tudíž existuje i mnoho definic a způsobů, jak tento pojem vysvětlit. V odborné literatuře se začal hojně objevovat v 80. letech 20. století, a to v oblasti sociologie, kdy se jeho definice nejčastěji váže ke třem autorům Bourdieu (1986), Coleman (1988) a Putnam (1993). Tito autoři jsou považováni za zakladatele moderního pojetí sociálního kapitálu, a také jsou cennými zdroji všech dalších studií, zabývajících se touto problematikou. Ve Velkém sociologickém slovníku se o sociálním kapitálu píše, jako o sumě aktuálních i potencionálních zdrojů, které může určitá osoba využívat díky tomu, že se zná s druhými lidmi. Jinými slovy ho lze označit jako bohatství styků a známostí, které mohou být užitečné (Linhart, Petrusek, Vodáková, Maříková 1996, s. 450). Podle Burta (1992, cit. v Pileček 2010, s. 66) se jedná o všechny přátele, kolegy a obecnější kontakty, díky nimž dostáváte příležitost využívat jejich finanční

a lidský kapitál, s čímž souhlasí Fukuyama (1995, cit. v Pileček 2010, s. 66), který dodává, že se jedná o schopnost lidí spolupracovat pro společný účel ve skupinách a organizacích. Podobné pojetí přinesl Putnam (1993, s. 167), který se snažil podstatu sociálního kapitálu promítnout do oblasti veřejné sféry, zejména do politiky. Podle něj právě sociální kapitál odkazuje k vlastnostem sociální organizace, které usnadňují koordinované jednání a zlepšují výkonnost dané společnosti. Vysvětluje to na příkladu, když jedinec vstoupí do vztahu se sousedy, se kterými se následně častěji vídá, dochází k zvětšování sociálního kapitálu a k uspokojení lidských potřeb, potažmo i k zlepšení životních podmínek uvnitř komunity. Za základní pilíř těchto vztahů považuje důvěru (Putnam 1993, cit., v Láryšová 2018, s. 10). Další autoři se shodují v tom, že společnými znaky sociálního kapitálu je *angažovanost*, *participace* a už zmiňovaná *důvěra* (Vaňková 2014, s. 178).

2. 4. 1 Formy sociálního kapitálu

Jak je z předchozího odstavce zřejmé, sociální kapitál je dynamický prvek, který má nejen více definic a pojetí, ale typů či forem. Mezi základní typy sociálního kapitálu patří *individuální* a *kolektivní* forma. *Individuální* sociální kapitál vychází ze skutečnosti, že přinese zisk jednotlivci nebo uzavřené skupině, které mají velmi úzké vztahy (rodina, komunita) (Pileček 2010, s. 67). Uplatňuje se především ve výzkumech ohledně přístupu ke vzdělání nebo v mobilizaci zdrojů v rámci sociálních sítí (Sedláčková, Šafr 2006, s. 25). Za touto formou stojí například Bourdieu (1986, cit. v Pileček 2010, s. 67), který sociální kapitál chápe jako síť kontaktů, které může člověk využívat ke svému prospěchu. Dodává, že je zprostředkováván pomocí vzájemných vztahů lidí. S tím souhlasí Colman (1988, cit. v Pileček 2010, s. 67), avšak částečně se přiklání k druhé *kolektivní* formě, protože sociální kapitál podle něj má i atributy veřejných statků. To doplňuje Putnam (1993, cit. v Sedláčková, Šafr 2006, s. 25), který se rezolutně přiklání k druhé *kolektivní* formě, tedy že sociální kapitál přináší zisk pouze celé společnosti. Tuto formu zastávají i ekonomové, kteří jej chápou, jako faktor ekonomického růstu (Pileček 2010, s. 68). Další formy sociálního kapitálu definoval Putnam (2000, cit. v Sedláčková, Šafr 2006, s. 27), na základě různých druhů sociálních sítí rozlišil kapitál – *svazující* a *přemostňující*. První forma symbolizuje úzké kontakty a silné pouto mezi rodinou nebo příslušníky stejné (etnické) komunity, což se podle autora nazývá tzv. „superlepidlo“, které udržuje homogenitu a silnou identitu jedinců. Naopak přemostňující sociální kapitál spojuje vzdálenější kontakty lidí nebo komunit, které sice mají slabší vzájemné vztahy, ale aktéři jsou schopni překročit svojí společenskou

hranici. Jedná se například o vztahy mezi obchodními partnery nebo mezi vzdálenějšími příbuznými. Tato forma sociálních kontaktů může člověku pomoci, například při hledání zaměstnání nebo lukrativního místa pro život (Sedláčková, Šafr 2006, s. 27). Granovetter (1973, cit. v Sedláčková, Šafr 2006, s. 27) přišel na to, že tato forma sociálního kapitálu má význam i v sousedských komunitách a ve schopnosti vzájemného jednání místních obyvatel. Kůsová (2013) dodává, že pro tuto soudržnost je důležitá existence volnočasových aktivit, kde dochází ke snaze o dosažení společných cílů. Můžeme sem zařadit např. občanská sdružení nebo dobrovolné spolkové činnosti. S dalšími formami přišel americký sociolog Uphoff (1999), který rozlišil sociální kapitál na *strukturální* a *kognitivní*. První zahrnuje nejrůznější sociální organizace, jako například role, pravidla, procedury a další sociální síť. Druhá forma je odvozena z mentálních (kognitivních) procesů a idejí, které jsou udržované hodnotami, postoji a přesvědčeními. V celkovém znění napomáhá připravit konkrétní aktéry ke vzájemní spolupráci (Sedláčková, Šafr 2006, s. 27). Co se týče typologie sociálního kapitálu, existuje ještě několik dalších forem, avšak do mé práce se nehodily, jelikož se uplatňují hlavně v jiných disciplínách, např. v ekonomii.

2. 4. 2 Způsoby měření sociálního kapitálu

Je vůbec možné měřit sociální kapitál? Sociolog Zich (2006, s. 23) totiž ve své knize píše, že tento pojem ve spojení kapitál „něčeho“ vyvolává u lidí naději na exaktnost a měřitelnost. Jak zmiňuji výše, samotný pojem se začal velmi rychle a dynamicky rozvíjet, a proto existuje mnoho definic a pojetí. To představuje problém pro jednotné vymezení indikátorů, kterými bychom sociální kapitál mohli hodnotit. Další podstatnou věcí je proměnlivý charakter sociálního kapitálu, jak už utvářený v odlišných historických fázích nebo v rozdílných řádovostně měřítkových úrovních území (Pileček 2010, s. 70). Sýkora a Matoušek (2009) proto přicházejí s teorií, že samotný sociální kapitál sice nejde měřit na přímo, ale lze měřit samotné podmínky a jevy vhodné pro jeho utváření. S ohledem na množství pohledů a teorií, jak měřit sociální kapitál uvedu pouze vybrané způsoby měření, které se nejvíce dotýkají tématu práce a také především ty, které byly použity v dotazníkovém šetření v praktické části práce.

Pro přehledné představení indikátorů měřících sociální kapitál mi pomohla studie geografa Pilečka, který se snažil spojit práce van Detha (2008, cit. v Pileček 2010, s. 81) a Calloise, Angeona (2004, cit. v Pileček 2010, s. 81) do komplexního souboru relevantních ukazatelů měřících sociální kapitál. Tento soubor a jeho konkrétní ukazatele jsem si vybrala

proto, že se nejvíce podobají charakteristice a myšlenky obsažené v mé práci. Van Deth (2008, cit. v Pileček 2010, s. 82) ho ve své studii rozdělil na kulturní a strukturální aspekty, což zahrnuje výše zmiňované základní znaky tohoto konceptu. Jedná se tedy o sociální sítě (kontakty), důvěru, občasně normy a hodnoty. Dále uvádí, že komplexně se jedná o ukazatele měřící kolektivní formu sociálního kapitálu. Druhá studie Callois, Angeon (2004, cit. v Pileček 2010, s. 82) se snaží nalézt souhrnný ukazatel sociálního kapitálu na základě kombinace odlišných typologií termínu, které jsem rozepsala v předešlém odstavci a výsledkem bylo rozlišení pěti dimenzí sociálního kapitálu – *důvěra v instituce*, *důvěra a sklon ke kolektivnímu jednání*, *lokální společenský život*, *institucionální život* a *vnější vztahy*. Z tohoto důvodu lze těchto pět dimenzí zpětně rozlišit do obou „výchozích“ konceptů van Detha tak, že do strukturálního aspektu lze zařadit lokální společenský život, institucionální život a vnější vztahy. Do druhého kulturního aspektu lze pak zařadit zbylé ukazatele – důvěru a sklon ke kolektivnímu jednání a důvěru v instituce (Pileček 2010, s. 83). Pro pochopení ukazatelů je nutné sestavit stručnou charakteristiku všech pěti indikátorů:

Strukturální aspekty:

Lokální společenský život, reprezentuje přemost'ující formu sociálního kapitálu. Jako typický příklad zastupující tuto kategorii je počet dobrovolnických spolků a sdružení vyskytujících se na daném území, tedy jejich hustota. Jedná se například o sportovní kluby, kulturní domy nebo spolky. Činnost a aktivita v těchto klubech se odráží na míře společenské interakce a přispívá k důvěře mezi lidmi (Pileček 2010, s. 84).

Institucionální život se vztahuje k jedincům, kteří mají určité mocenské postavení. Jedná se tzv. spojující či vertikální sociální kapitál, kdy se hierarchicky propojují sociální skupiny s různým socioekonomickým postavením. Jinými slovy se dá říci, že pro jedince na lokální úrovni je poskytována výhoda, díky vertikálním vazbám jedince s vyšším statutem (Grootaert 2004, cit. v Olexová 2011, s. 20). Zároveň tato kategorie má velký vliv na získávání finančních prostředků a informací, což významnou měrou přispívá k větší prosperitě daného území (Pileček 2010, s. 84).

Vnější vztahy odkazují na spojitost sociálního kapitálu a úspěšnost územního rozvoje, protože jak zmiňuje Hampl, Blažek a Žížalová (2008) sociální kapitál je jedním ze sociokulturních faktorů ovlivňujících rozvoj daného území. Pileček (2010, s. 85) do této kategorie zahrnul ukazatel migrační fluktuace, což by mohlo reprezentovat formu vazeb

mezinárodního rozvoje, do kterých jsou místní aktéři zapojeni. Dalším ukazatel je podle Sýkory a Matouška (2009) podíl domácností s připojením na internet, což by také mohlo nepřímo poukazovat na možnost zapojení lidí do sociálních skupin.

Kulturní aspekty:

Důvěra a sklon ke kolektivnímu jednání charakterizuje tzv. důvěru ve společnost jako celek. Zde Pileček přiznává, že pro tuto kategorii bylo nejtěžší najít vhodný ukazatel, který se nebude přibližovat subjektivní formě sociálního kapitálu. I přesto vybral ukazatel měřící míru trestných činů na 100 obyvatel žijících na daném území, která má symbolizovat nedůvěru ve společnost (Callois, Aubert 2007, cit. v Pileček 2010, s. 85). Dalším ukazatelem je počet soukromých (nestátních) organizací na 1000 obyvatel opět žijících na daném území, což představují nejvíce občanská sdružení, prospěšné práce, nadace nebo útulky (Putnam 2000, cit. v Pileček 2010, s. 85).

Důvěra v instituce symbolizuje druhou dimenzi důvěry, která je hodnocena prostřednictvím volební účasti v rámci parlamentních a komunálních voleb. Janc (2006, cit. v Pileček 2010, s. 85) ve své studii píše, že volební účast je jedním ze základních ukazatelů sociálního kapitálu, jelikož ukazuje na míru rozvoje občanské společnosti. Albertovští geografové (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008, s. 275) podotýkají, že na lokální úrovni může volební účast vyjadřovat do jisté míry i obecný zájem obyvatel o věci veřejné, konkrétně o řízení obce.

2. 4. 3 Příklad analýzy sociálního kapitálu z pohledu muže a ženy

Doposud jsem se věnovala spíše obecné charakteristice sociálního kapitálu, jeho formami a způsoby měření, nicméně stále mi unikaly studie, které by se zabývaly analýzou dotazníkových šetření sociálního kapitálu z pohledu muže a ženy. I přesto jsem našla sice stručnou, ale možná opravdu jedinou studii, která se mimo jiné zabývala právě i pohlavím. Výzkum prováděli sociologové Bernard, Čermák, Stachová (2009). Uvedení provedli analýzu dotazníkových šetření mezi dimenzemi individuálního sociálního kapitálu, vzděláním a socioekonomickým postavením s ohledem na teritoriální kontext. Respondenti byli občané Česka, přičemž sociální kapitál se měřil na základě čtyř indikátorů – důvěra a reciprocita, sociální sítě, občanská angažovanost a sounáležitost s místem. Podle předešlé hypotézy z teoretické části se tito autoři domnívali, že muži budou mít vyšší hladinu sociálního kapitálu, což se nakonec neprokázalo. U všech zmiňovaných indikátorů se totiž

ukázala stejná nebo opravdu velmi podobná míra sociálního kapitálu u žen a mužů. Jediný ukazatel, kde muži dosahovali rapidně vyšších hodnot byl v dimenzi sociální sítě. Pokud si rozebereme samotný ukazatel sociální sítě, který skrývá proměnné jako frekvenci setkávání se se sousedy a s přáteli, frekvenci intenzity kontaktů v rámci virtuální sítě, počet přátel a příbuzných žijících v okolí, vnímaná kontrola nad svým životem nebo spokojenost se životem, tak nalezneme vysvětlení tohoto rozdílu. Muži jsou obecněji častějšími členy zájmových organizací, jak už politických, společenských nebo sportovních oproti ženám. Naproti tomu ženy jsou častějšími členkami charitativních spolků. V otázce frekvence intenzity kontaktů s rodinou nebo přáteli nebyly zjištěny velké rozdíly mezi pohlavím, avšak mezi známými se muži scházejí častěji než ženy. Muži si pak také oproti ženám umějí lépe poradit v obtížných situacích a nespolehají se na pomoc druhých, což nepřímo souvisí i s vyšší mužskou kontrolou nad svým životem. Zdá se, že největší rozdíl v dimenzi sociálních sítích je v oblasti členství v dobrovolných spolcích a styky se známými lidmi (Bernard, Čermák, Stachová 2009, s. 40–42).

Cílem této kapitoly byla snaha představit *sociální kapitál* obyvatel, který úzce souvisí s utvářením územních identit, a je proto nedílnou součástí mé bakalářské práce. Právě koncept sociálního kapitálu se z velké části vztahuje k sociálním vazbám a sdíleným hodnotám lidí, což přispívá k posílení a rozvoji regionální identity. Avšak z hlediska vymezení, forem a jeho měření je tento diskutovaný termín velice komplikovaný a do jisté míry i nepřehledný. I přesto jsem se snažila ze zásadních studií vytvořit jednotný pohled, který se dotýká geografie a zároveň tématu mé práce. Proto jsem na závěr kapitoly zahrnula příklad studie zabývající se sociálním kapitálem z pohledu muže a ženy. Sociologové Bernard, Čermák, Stachová v roce 2009 zkoumali souvislosti mezi dimenzemi individuálního sociálního kapitálu, vzdělání a socioekonomického postavení s ohledem na teritoriální kontext, přičemž odhadovali, že muži budou vykazovat celkově vyšší míru sociálního kapitálu. Tento předpoklad se sice neprokázal, avšak u dimenze sociálních sítí byl odhad správný. Muži jsou totiž častějšími členy spolkových organizací, jak v politické sféře, tak v oblasti sportovní a zároveň u nich dochází k větší frekvenci styku se známými lidmi. Ženy jsou naopak častějšími členkami charitativních spolků. Na závěr lze konstatovat, že existuje několik úrovní podle čeho lze zkoumat vnímání a chování lidí na daném území. Všechny sepsané a získané informace se budu snažit využít v další části této bakalářské práce, a to pro analýzu otázek týkajících se územní identity zejména pak rozdílných odpovědí mužů a žen.

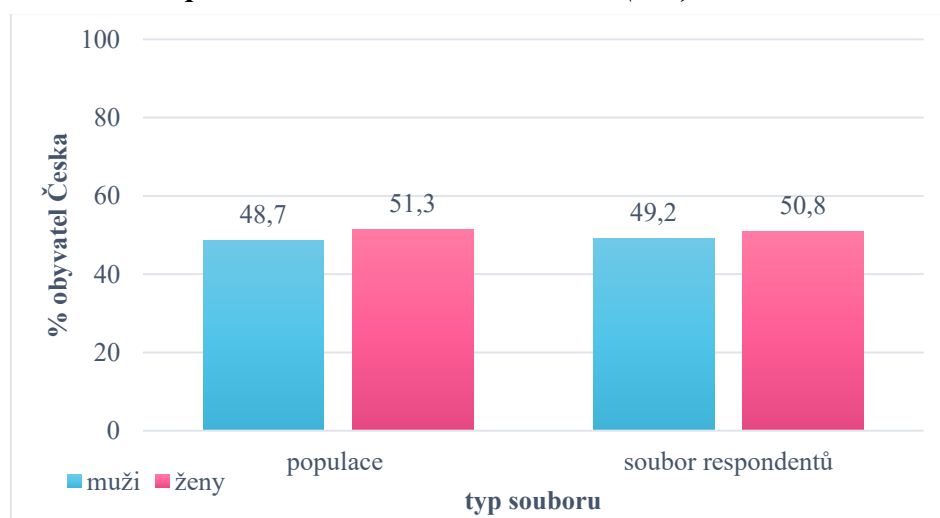
3. Územní identita z pohledu muže a ženy

V předchozích kapitolách byly obecně objasněny teorie zabývající se územní identitou, vnímáním prostředí jedince a sociálním kapitálem obyvatel, explicitně zaměřené na diskuzi rozdílů mezi muži a ženami. Cílem praktické části bakalářské práce je popis a rozbor výstupů dotazníkového šetření z pohledu muže a ženy. Dalším cílem je porovnat zjištěné výsledky s předpoklady stanovenými na začátku této práce. Pro analýzu dat jsem se souhlasem Přírodovědecké fakulty UK mohla pracovat s daty získanými z dotazníkového šetření grantového projektu TAČR BETA pod názvem *Socioekonomický vývoj nemetropolitních oblastí České republiky se zřetelem na rozvojové potřeby jednotlivých regionů* (hl. řešitel: RNDr. Radim Perlín, Ph.D.), které pro fakultu zpracovala firma STEM v období od 22. 10. do 2. 12. 2018. Cílem výzkumu bylo na základě výpovědí více než 3 000 respondentů žijících v Česku ověřit situaci v regionech, převážně pak územní diferenciaci potenciálu rozvoje a fungování samosprávy. Jelikož se dotazník vytvářel v rámci projektu „*Výzkum nemetropolitních oblastí v Česku*“, zkoumající nemetropolitní oblasti, obyvatelé Prahy do výzkumu nebyli zařazeni, proto existují data pouze pro třináct krajů Česka (*tabulka 1*). Dotazování bylo konstruováno s přihlédnutím k předchozí faktorové analýze rozsáhlého souboru dat, resp. rozdělení území Česka do pěti typů oblastí zohledňující „polohu“ a „lidské zdroje“ (Perlín a kol. 2019). Dalším cílem dotazníku byla snaha zajistit co největší reprezentativnost dat podle základních sociodemografických znaků populace jako je pohlaví, věk, vzdělání, což bylo pro mojí analýzu velmi důležité. Výzkum byl realizován metodou kvótního výběru pro výše zmiňované znaky, který byl srovnávaný s údaji za celkovou populaci. Soubor dat byl získán prostřednictvím aktuálních dat Českého statistického úřadu (ČSÚ), Sčítáním lidu, domů a bytů (SLBD) z let 1991, 2002 a 2011 a změn počtu obyvatel v jednotlivých obcích Česka mezi lety 1991 a 2016. Odchylka zkoumaného souboru s reálným zastoupením jednotlivých sociodemografických skupin v populaci vyšla velmi nízká. Srovnání procentuálního zastoupení pohlaví respondentů v obou souborech uvádí *graf 1*. Ten ukazuje, že do průzkumu se zapojilo o 1,6 % více žen než mužů, přičemž celková populace podle dat z SLBD 2011 vykazuje podobné hodnoty (o 2,6 % více žen než mužů). Co se týče věkových kategorií, výsledky jsou opět v obou souborech téměř totožné. „Nejvyšší“ odchylky se vyskytují u věkových kategorií v rozmezí od 30 do 44 let a od 45 do 59 let, kde došlo k rozdílu 0,5 % u obou skupin. Není nic překvapivého, že se do dotazníku zapojilo nejvíce obyvatel ve věku 60 let a více, naopak nejméně mladých lidí ve věku 18 až 29 let (*graf 2*). Lze tedy konstatovat, že se jedná o

reprezentativní soubor, který bude odpovídat parametrům celkové populace. Další snahou o reprezentativnost průzkumu byla doba sběru dat. Šetření se uskutečnilo po komunálních volbách a tedy volební kampaň by na zjištěné výsledky neměla mít výraznější vliv. Pro výzkum byla zvolena metoda standardizovaného dotazníku obsahujícího šestnáct uzavřených otázek. Tato metoda byla vybrána z důvodu rychlého (za jeden měsíc) získání dat od velkého počtu respondentů, žijící po celém Česku. Z hlediska techniky dotazování byly využity dvě metody, a to dotazování prostřednictvím internetu (CAWI) a Face-to-face dotazování. V rámci dotazování CAWI bylo zrealizováno 2 049 platných rozhovorů, přičemž mediánová délka vyplnění dotazníku byla 11,2 minuty. Co se týče druhé metody, tak zde bylo dotazovaných respondentů 1 242, což je o 24 % méně než prostřednictvím internetu. Celkový počet respondentů byl 3 291 (*graf 3*).

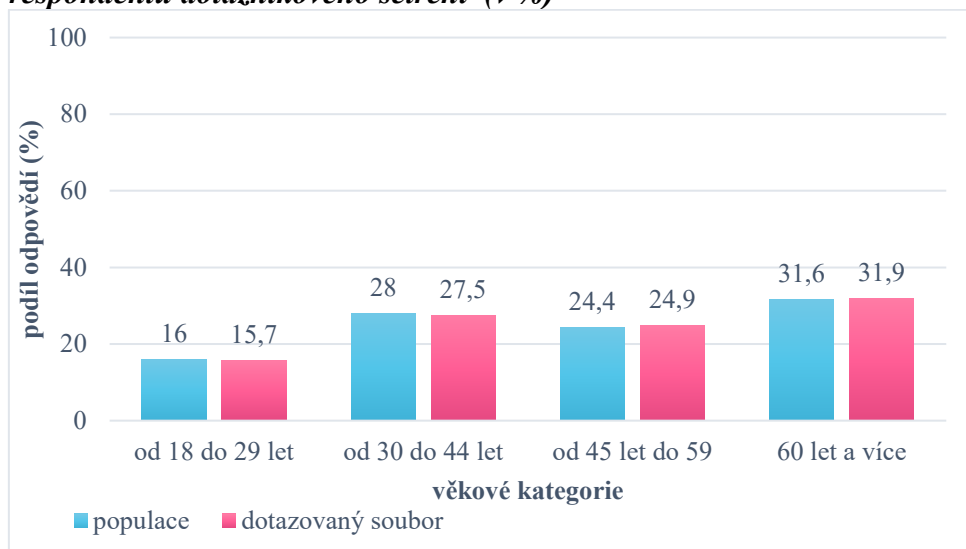
Jsem si vědoma toho, že se nejedná o výzkum, který bych vytvořila sama. Lze se však domnívat, že pro účel zjištění rozdílného vztahu s územím z pohledu muže a ženy po celém Česku jsou podklady dostačující. Jsem totiž přesvědčená, že bych vlastním výzkumem nezískala takto obsáhlý a reprezentativní vzorek obyvatel Česka, ať už z důvodu finanční tak časové náročnosti. I přesto je potřeba mít během analýzy šetření na paměti, že výzkum se zabýval pouze nemetropolitními oblastmi, a proto nebyli respondenti z hlavního města Prahy vůbec osloveni. Nemůžeme tedy vyloučit, že by analýza výpovědí respondentů ze všech krajů Česka nepřinesla mírně odlišné výsledky. Zejména pokud si uvědomíme, že v Praze žije přes 12 % všech obyvatel Česka (ČSÚ 2020).

Graf 1: Srovnání respondentů podle pohlaví v celkové populaci a v souboru respondentů dotazníkového šetření (v %)

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).
n = 3291, z toho mužů respondentů 1619 a žen 1672

Graf 2: Srovnání respondentů podle věku v celkové populaci a v souboru respondentů dotazníkového šetření (v %)

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

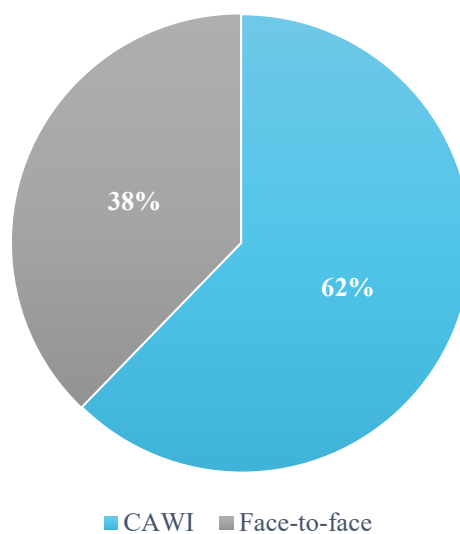
n = 3291

Tabulka 1: Počet respondentů v 13 krajích Česka

Kraj	počet respondentů
Středočeský	416
Jihočeský	265
Plzeňský	164
Karlovarský	160
Ústecký	390
Liberecký	148
Královéhradecký	249
Pardubický	191
Olomoucký	277
Moravskoslezský	343
Jihomoravský	278
Zlínský	159
Vysočina	251
celkem	3291

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

Graf 3: Srovnání respondentů podle techniky dotazování (v %)

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

n = 3291

Pro dosažení hlavního cíle mé bakalářské práce jsem si stanovila dva předpoklady, které se budu snažit potvrdit v této praktické části. Prvním předpokladem je, že existuje rozdíl

v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži. Druhým předpokladem je, že existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen. Z tohoto důvodu jsem si před samotným rozbořením výsledků šetření z dotazníku „*Rozvojové potřeby regionu*“ vybrala takové otázky, které přímo souvisí s územní identitou a zároveň jejich obsah diskutuji v první části práce „*Obecná východiska*“. Tyto otázky jsem si následně rozdělila do dvou výzkumných částí dotazující se podobným směrem.

Do první oblasti jsem zahrnula tři otázky věnující se *postoji obyvatel a jejich vnímáním prostředí*. Jedná se o:

Kdybyste měl(a) vyjádřit polohu a význam Vaši obce/města, řekl(a) byste, že je: Následovala sada tří odpovědí, přičemž respondenti se mohli rozhodnout pro varianty „*centrum regionu*“, „*periferie regionu*“ a „*někde mezi*“. Druhá otázka *Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou následující věci pro Váš osobní život?* Obsahovala sadu třinácti otázek, přičemž respondenti měli možnost odpovídat možnostmi „*zásadní, velmi důležité*“ nebo „*poměrně důležité*“ a „*málo důležité, nedůležité*“. První část této oblasti končí otázkou *Jak dalece pevné pouto Vás váže k území (obci/regionu), kde žijete?* Zde respondenti mohli vybírat ze tří možností: „*Nemá zvláštní vztah*“, „*zvykl si, nerad se stěhoval*“ a „*pevné citové pouto*“.

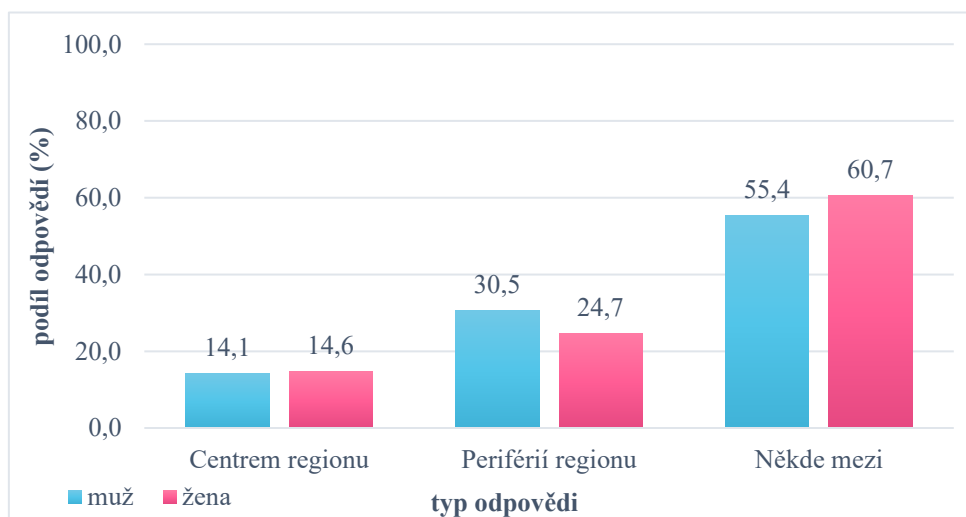
Ve druhé oblasti se zabývám analýzou otázek týkajících se *sociálního kapitálu obyvatel*, jejich participací, zapojením do veřejného života, vzájemnými vazbami mezi občany, přičemž jsem vybrala další dvě otázky:

První otázka *Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem nějakého dobrovolného spolku, strany, občanské iniciativy, skupiny nebo jiné organizace?* obsahovala dalších sedm podotázek, přičemž respondenti měli možnost odpovídat „*ano*“ nebo „*ne*“. Další otázka *Někteří lidé jsou spokojeni v prostředí rodiny, domova, jiní vyhledávají širší společnost lidí, či se zapojují do veřejného života. Které z následujících tvrzení nejvíce odpovídá Vaší osobě?* Respondenti měli možnost výběru ze tří odpovědí, a to „*rodina, pár přátel*“, poté „*snaží se nacházet více lidí*“ a „*potřeba spojovat lidi*“.

3. 1 Otázky zaměřené na postoje obyvatel a jejich vnímání prostředí

V této podkapitole se budu snažit popsat a rozebrat odpovědi na otázky v dotazníkovém šetření, které se zabývaly postoji obyvatel a jejich vnímáním prostředí. Pokud to rozsah otázky dovolil, snažila jsem se odpovědi vyjádřit nejčastěji pomocí grafů a tak docílit přehledného zpracování výsledků. U otázek složených z několika dalších podotázek jsem zvolila vyjádření pomocí tabulek, přičemž podotázky, které vykazovaly zajímavých nebo rozdílných hodnot u obou pohlaví jsem znázornila pomocí grafu.

Graf 4: Kdybyste měl(a) vyjádřit polohu a význam Vaší obce/města, řekl(a) byste, že je?

Zdroj: dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).
n = 3291

První otázka *Kdybyste měl(a) vyjádřit polohu a význam Vaší obce/města, řekl(a) byste, že je?* (graf 4) se vztahuje na vnímání polohy a významu obce, kde respondent žije. Nejvíce odpovědí (více než polovina) u obou pohlaví bylo zaznamenáno u možnosti „někde mezi“, přičemž o 5 % více odpovědělo žen (60,7 %) než mužů (55,4 %). Druhou nejčastější odpovědí bylo označení své obce/města za „periférii regionu“. Zde naopak odpovědělo o skoro 6 % více mužů (30,5 %) než žen (24,7 %). Nejméně respondenti odpovídali, že jejich obec/město se nachází v centru regionu, přičemž odpovědělo více žen (14,6 %) než mužů (14,1 %) o 0,5 %. Z popsaného grafu vyplývá, že větší procento žen než mužů v jednotlivých možnostech svoji obec označuje za „centrum regionu“ nebo „někde mezi“. Dalo by se tedy říci, že ženy jsou více „tolerantnější“ k hodnocení polohy a významu obce oproti mužům.

Domnívám se, že tento jev je způsobený větší a častější mobilitou mužů např. za prací, díky které mohou lépe rozeznat centrum a periferii regionu (Lynch 2004). Pokud se zamyslíme nad celkovým výsledkem, tedy že respondenti obou pohlaví označili svojí obec/bydliště nejméně často jako „centrum regionu“ je potřeba připomenout, že do výzkumu nebyli započítáni Pražané. Ze zjištěných výsledků lze tedy usuzovat, že předpoklad č. 1: „*existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži*“ je správný s doplněním, že ženy jsou k hodnocení polohy zřejmě více tolerantnější.

Tabulka 2: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou následující věci pro Váš osobní život?

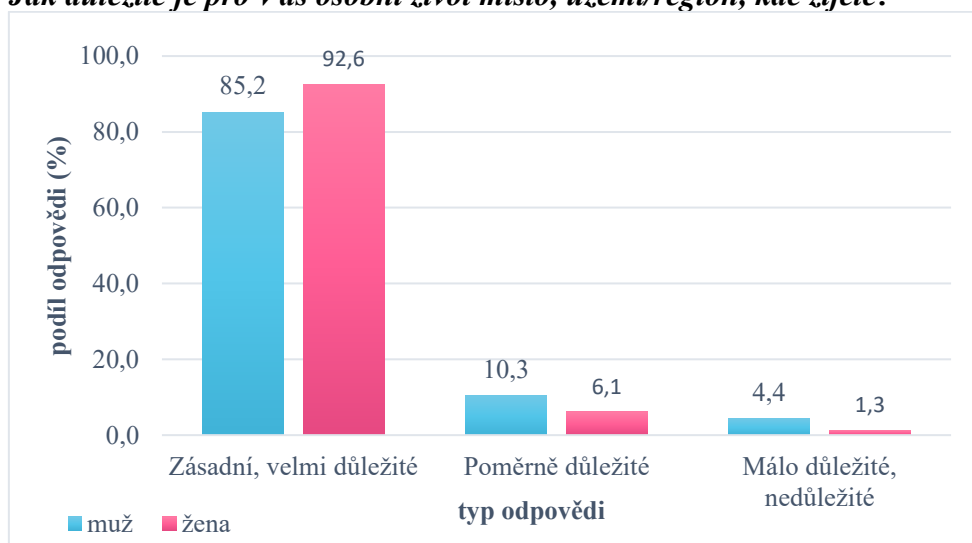
Jednotlivé podotázky	Možnost odpovědi	Muž	Žena	Jednotlivé podotázky	Možnost odpovědi	Muž	Žena
Příroda, životní styl	Zásadní, velmi důležité	79,3	79,3	Bydlení	Zásadní, velmi důležité	88,4	92,2
	Poměrně důležité	17,8	18,1		Poměrně důležité	10,8	7,2
	Málo důležité, nedůležité	2,9	0,7		Málo důležité, nedůležité	0,8	0,6
Práce, zaměstnání	Zásadní, velmi důležité	77,1	78	Přátelství, dobří známi	Zásadní, velmi důležité	81	82,7
	Poměrně důležité	13	13,4		Poměrně důležité	16,9	16
	Málo důležité, nedůležité	9,8	8,5		Málo důležité, nedůležité	2,1	1,3
Mezilidské vztahy	Zásadní, velmi důležité	72,2	78,5	Místo, území/region, kde žijete	Zásadní, velmi důležité	60,4	63,7
	Poměrně důležité	24,4	19,6		Poměrně důležité	30,2	29,2
	Málo důležité, nedůležité	3,4	1,9		Málo důležité, nedůležité	9,4	7,1
Věry a duchovní hodnoty	Zásadní, velmi důležité	21,6	21,2	Zdravotní stav	Zásadní, velmi důležité	92	95,4
	Poměrně důležité	24,1	29,3		Poměrně důležité	6,4	3,9
	Málo důležité, nedůležité	54,2	49,5		Málo důležité, nedůležité	1,5	0,7
Zájmy, koníčky	Zásadní, velmi důležité	53,3	47	Kulturní, společenský život	Zásadní, velmi důležité	48,2	44,8
	Poměrně důležité	38,3	43,8		Poměrně důležité	39	41,4
	Málo důležité, nedůležité	8,4	9,2		Málo důležité, nedůležité	12,8	13,8
Jednotlivé podotázky	možnost odpovědi	Muž	Žena				
Rodinný život, děti	Zásadní, velmi důležité	85,2	92,6				
	Poměrně důležité	10,3	6,1				
	Málo důležité, nedůležité	4,4	1,3				
Zapojení do života obce	Zásadní, velmi důležité	37,3	34,0				
	Poměrně důležité	36,9	41,2				
	Málo důležité, nedůležité	25,8	24,8				
Materiální podmínky, peníze	Zásadní, velmi důležité	74,8	75,9				
	Poměrně důležité	22,1	21,8				
	Málo důležité, nedůležité	3,1	2,3				

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

Poznámka: hodnoty uvedené v %
n = 3291, z toho žen 1672 a mužů 1619

Druhá otázka zkoumala, jak důležité jsou některé věci pro respondenty v jejich osobním životě. V *tabulce 2* je uveden přehled všech třinácti otázek i s podíly odpovědí. Nicméně pro mojí analýzu jsem si vybrala odpovědi na pět otázek znázorněných pomocí grafů (*graf 5, 6, 7, 8, 9*), kde se ukázal větší procentuální rozdíl v odpovědích mužů a žen.

Graf 5: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité je pro Váš osobní život místo, území/region, kde žijete?

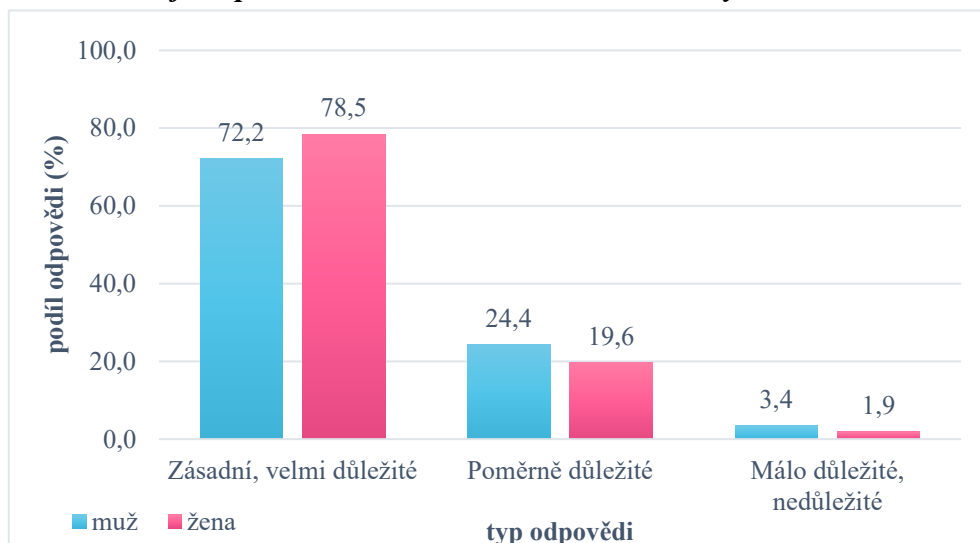

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).
n = 3291, z toho žen 1672 a mužů 1619

Otázka *Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité je pro Váš osobní život místo, území/region, kde žijete?* (*graf 5*) zjišťující, jak moc je pro obyvatele důležité místo, území/region, kde žijí, mě zajímala ze všech třinácti odpovědí logicky nejvíce. Ukázalo se, že největší rozdíly mezi odpověďmi byl zaznamenán v položce „zásadní, velmi důležité“. Tuto odpověď zvolilo 92,6 % žen, přičemž mužů pouze 85,2 %. Mužských odpovědí totiž bylo více (o 4,2 %) zaznamenáno v typu odpovědi „poměrně důležité“ než u žen. Poslední možnou variantu typu „málo důležité, nedůležité“ vybralo 4,4 % mužů a pouze 1,3 % žen. Z této analýzy tedy vyplývá, že pro osobní život je místo, území, region, v kterém žijí důležitější pro ženy než pro muže. Tento výsledek může souviset s tím, že ženy se častěji zdržují v okolí svého bydliště, ať už díky nižší prostorové mobilitě nebo i nižší sebedůvěře. Z toho důvodu se stávají více spjaté s územím, kde žijí (Špaček 2009, s. 27). Podle zjištěných výsledků lze předpoklad č. 1: „*existuje rozdíl v postoji*

a vnímání prostředí mezi ženami a muži“, považovat za správný s doplněním, že pro ženy je území/místo, kde žijí zřejmě opravdu důležitější než pro muže.

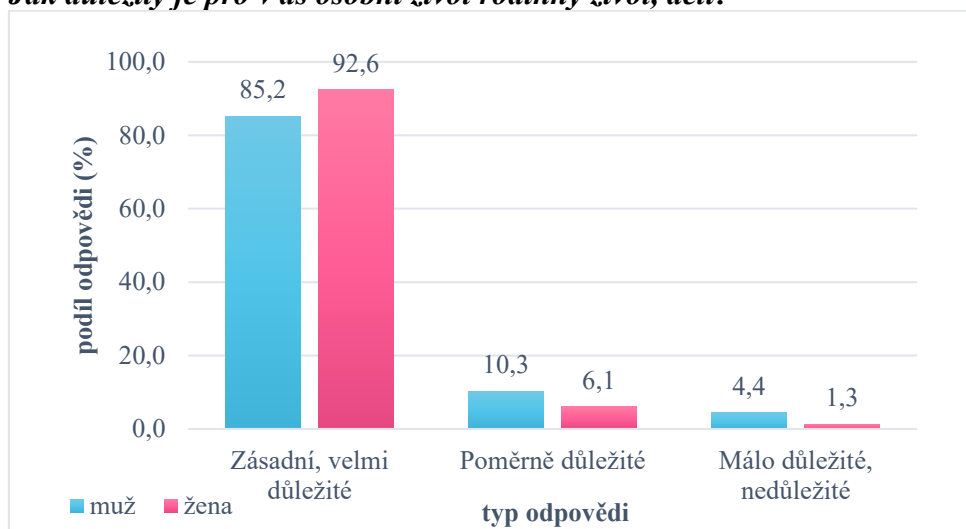
Graf 6: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou pro Váš osobní život mezilidské vztahy?

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).
n = 3291, z toho žen 1672 a mužů 1619

Tato otázka *Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou pro Váš osobní život mezilidské vztahy?* (graf 6) zkoumala do jaké míry jsou pro respondenty důležité mezilidské vztahy v jejich osobním životě. Z grafu vyplývá, že typ odpovědi „zásadní, velmi důležité“ zvolilo 78,5 % žen a o 6 % méně mužů (72,2 %). Ti naopak častěji (24,4 %) zvolili typ odpovědi „poměrně důležité“ oproti ženám, kterých se k této položce přihlásilo pouze 19,6 %. Poslední možnost odpovědi „málo důležité, nedůležité“ zvolilo o 1,6 % mužů (3,4 %) více než žen (1,9 %). Z těchto výsledků lze vyčíst, že pro ženy jsou důležitější mezilidské vztahy než pro muže. Muži sice častěji vybrali odpověď „poměrně důležité“, avšak ženy předběhly muže v odpovědi „zásadní, velmi důležité“. Jak píše Cviková a Juráňová (2003), spokojená žena se nachází mezi pavučinou kontaktů, jelikož pro ni jsou primární atributy – rodina, vztahy a zázemí domova. Ze zjištěných výsledků lze předpoklad č. 1: „existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži“ potvrdit s doplněním, že pro osobní život jsou důležitější mezilidské vztahy více pro ženy než pro muže.

Graf 7: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležitý je pro Váš osobní život rodinný život, děti?

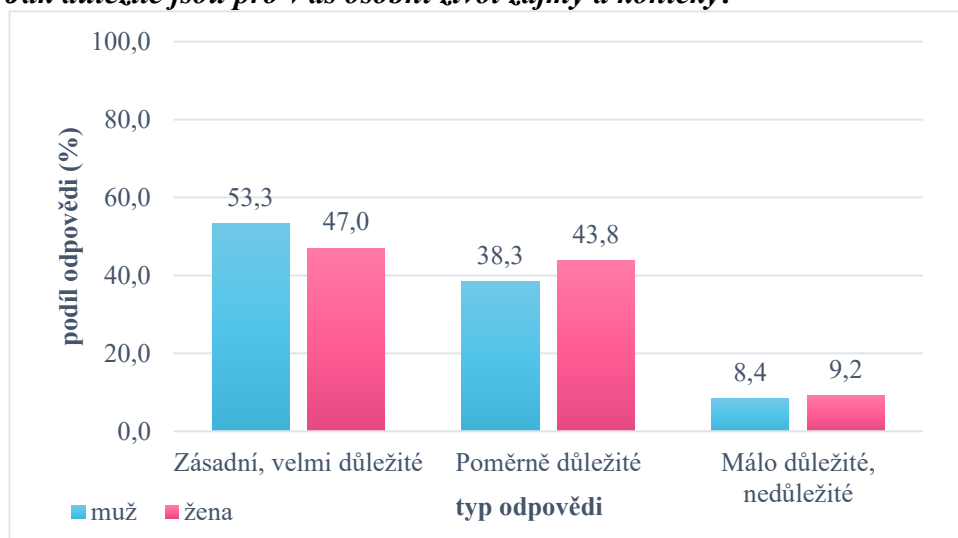

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

n = 3291, z toho žen 1672 a mužů 1619

Nicméně otázka *Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležitý je pro Váš osobní život rodinný život, děti?* (graf 7), která zkoumala do jaké míry je pro respondenty důležitý rodinný život a děti v jejich osobním životě přinesla jasnější odpovědi než u té předešlé. Z grafu 7 vyplývá, že typ odpovědi „zásadní, velmi důležité“ zvolilo o 7,4 % více žen (92,6 %) než mužů (85,2 %). V druhém typu odpovědi to sice byli opět muži (10,3 %), kteří odpověděli častěji, ale s rozdílem pouhých 4 % oproti ženám (6,1 %). Třetí typ odpovědi „málo důležité, nedůležité“ zvolilo 4,4 % mužů a 1,3 % žen, zde tedy sledujeme rozdíl o více než 3 %. Lze tedy konstatovat, že pro ženy je v jejich osobním životě důležitější rodinný život a děti než pro muže. Z možných důvodů je fakt, že muži se orientují (ještě více než ženy) na práci, zatímco ženy na dítě a prostředí domova (Maříková, Vohlídalová 2007). I podle Cvikové a Juráňové (2003) se spokojená žena nachází mezi pavučinou kontaktů, jelikož pro ni jsou primární atributy – rodina, vztahy a zázemí domova. Ze zjištěných výsledků lze předpoklad č. 1: „existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži“ označit za správný s doplněním, že pro ženy je rodinný život důležitější více než pro muže.

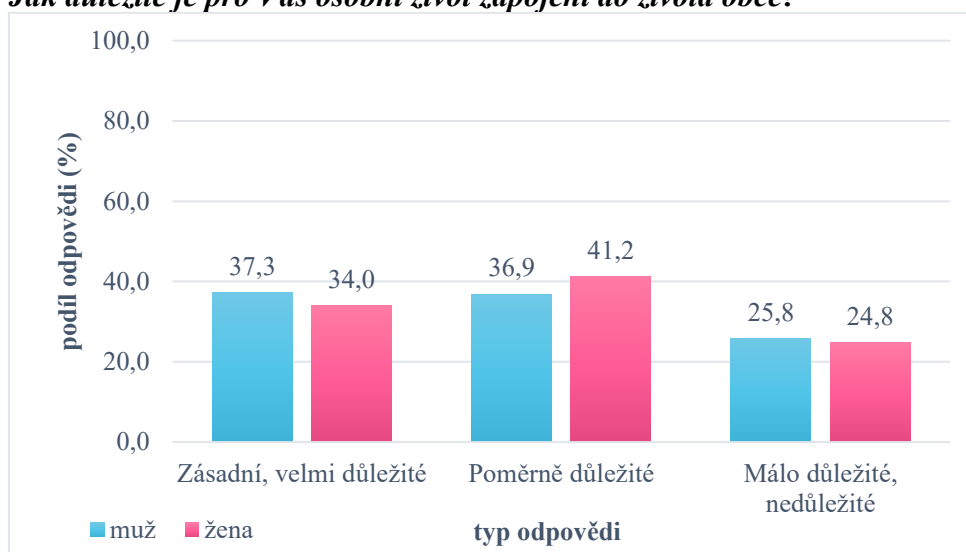
Graf 8: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou pro Váš osobní život zájmy a koníčky?

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).
n = 3291, z toho žen 1672 a mužů 1619

Otázka *Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou pro Váš osobní život zájmy a koníčky?* (graf 8) zkoumala do jaké míry jsou pro respondenty v jejich osobním životě důležitější zájmy a koníčky. Typ odpovědi „zásadní, velmi důležité“ zvolilo 53,3 % mužů a o 6,3 % méně žen (47 %). S typem odpovědi „poměrně důležité“ se ztotožnilo naopak více žen (43,8 %) oproti mužům (38,3 %), tedy s rozdílem 5, 5 %. Na poslední typ odpovědi „málo důležité, nedůležité“ odpovědělo více žen, avšak pouze o necelé 1 %. Z grafu 8 tedy vyplývá, že v osobním životě jsou pro muže důležitější zájmy a koníčky oproti ženám, avšak rozdíl není diametrální. Tento fakt lze vysvětlit, díky samotné mužské povaze, jelikož muži jsou aktivnější a dominantnější s větším zájmem o volnočasovou aktivitu (Borská 2010). Z analyzovaných hodnot lze předpoklad č. 1: „existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži“ označit za správný s přihlédnutím, že pro muže oproti ženám jsou zájmy a koníčky důležitější.

Graf 9: Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité je pro Váš osobní život zapojení do života obce?

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

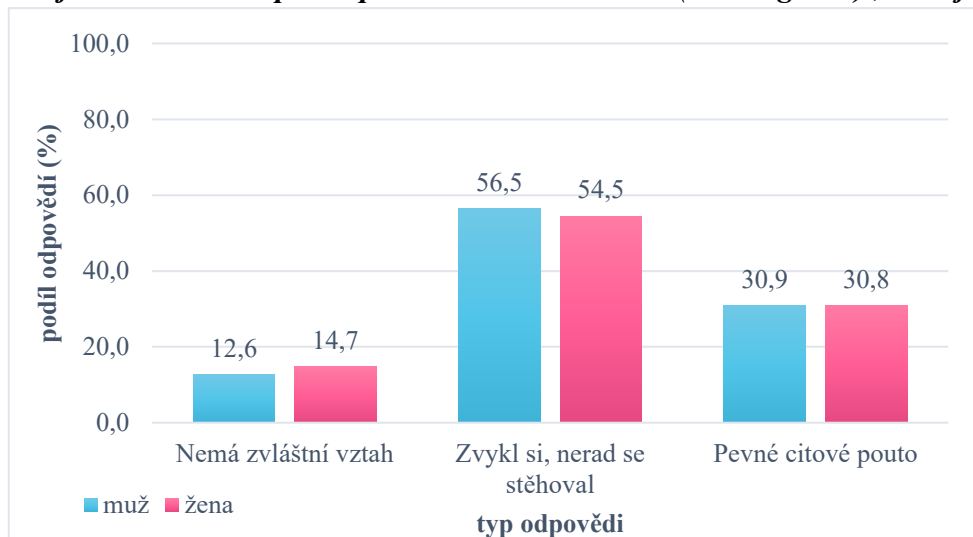
n = 3291, z toho žen 1672 a mužů 1619

Otázka *Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité je pro Váš osobní život zapojení do života obce?* (graf 9) zkoumá do jaké míry je pro respondenty v jejich osobním životě důležité zapojení do života obce. Typ odpovědi „zásadní, velmi důležité“ zvolilo více mužů (37,3 %) než žen (34 %), k druhému typu odpovědi „poměrně důležité“ se naopak přihlásilo více žen (41,2 %) oproti mužům (36,9 %), přičemž rozdíl byl zaznamenán skoro o 5 %. V posledním typu odpovědi „málo důležité, nedůležité“ byly zaznamenány téměř stejné hodnoty u obou pohlaví, kdy o 1 % více mužů než žen zvolilo tuto variantu. Z těchto výsledků podle mého názoru nelze jednoznačně konstatovat, pro jaké pohlaví je důležitější zapojení do života obce v jejich osobním životě. Z toho důvodu, nelze potvrdit předpoklad č. 1: „existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži“.

Abychom mohli předpoklad č. 1 opravdu potvrdit nebo naopak vyvrátit, je potřeba zhodnotit odpovědi mužů a žen i u zbylých devíti podotázek, které jsem graficky neznázorňovala. Podotázky, které vykazují rozdíly mezi odpověďmi mužů a žen se ptají na bydlení, zdravotní stav, víru a duchovní hodnoty a kulturní a společenský život. Pro ženy jsou v jejich osobním životě na rozdíl od mužů důležitější věci jako bydlení, zdravotní stav a víra, duchovní hodnoty. Ti naopak považují kulturní a společenský život za důležitější oproti ženám. Zbylé otázky zjišťující od respondentů, jak je pro ně důležitá příroda a životní styl, práce a zaměstnání, peníze a přátelství, neprokázaly rozdíly v odpovědích mužů a žen. Když

sečteme všechny odpovědi, kde došlo k rozdílům dostaneme devět odpovědí, přičemž odpovědi bez rozdílů jsou čtyři. Lze tedy skutečně předpoklad č. 1: „existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži“ potvrdit.

Graf 10: *Jak dalece pevné pouto Vás váže k území (obci/regionu) ,kde žijete?*

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).
n = 3291, z toho žen 1672 a mužů 1619

Poslední otázka týkající se postoje obyvatel a vnímání prostředí, zkoumá jak dalece respondenty váže pevné pouto k území, kde žijí. Z *grafu 10* vyplývá, že typ odpovědi „*pevné citové pouto*“ zvolilo téměř stejné procento žen (30,8 %) a mužů (30,9 %), muži dosáhli hodnoty o 0,1 % vyšší než ženy. Podobný výsledek byl zaznamenán i u typu odpovědi „*zvykl si, nerad se stěhuje*“. K této odpovědi se přihlásilo o 2 % více mužů (56,5 %) než žen (54,5 %). Nejmenších hodnot u obou pohlaví bylo zaznamenáno u typu odpovědi „*nemá zvláštní vztah*“. Tuto možnost zvolilo více žen a to téměř o 2 % než muži. Ze zjištěných výsledků se neprokázalo, že by existoval rozdíl mezi mužským a ženským poutem vázaným na území, kde žijí. Z toho důvodu nelze jednoznačně tvrdit, že předpoklad č. 1: „existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži“.

3. 2 Otázky zaměřené na sociální kapitál obyvatel

Druhá kapitola praktické části se zabývá analýzou dvou otázek zaměřených na sociální kapitál obyvatel. V této části analyzuji pouze dvě vybrané otázky, jelikož ostatní, zabývající se sociálním kapitálem v dotazníku nebyly relevantní k potvrzování stanovených předpokladů. V první otázce *Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem nějakého dobrovolnického spolku, strany nebo občanské iniciativy?* (tabulka 3) byli respondenti dotazováni, zdali jsou aktivními členy nebo spolupracovníky nějakého dobrovolnického spolku, strany nebo jiných občanských iniciativ. Respondentům bylo předloženo celkem sedm položek, na něž mohli odpovídat, pět položek charakterizovalo jednotlivé typy možných spolků a organizací v obcích/městech, pátá podotázka se ptá na politickou aktivitu respondenta a šestá na členství v církevním společenství. Pro moji studii jsem vybrala čtyři podotázky, které jsou zpracovány formou grafů (graf 11, 12, 13, 14). Druhá otázka *Někteří lidé jsou spokojení v prostředí rodiny, domova, jiní vyhledávají širší společnost lidí, či se zapojují do veřejného života. Které z následujících tvrzení nejvíce odpovídá Vaší osobě?* (graf 14) se snaží zjistit převažující typ sociálních vazeb respondentů v obci/měste kde žijí.

Tabulka 3: Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem nějakého dobrovolnického spolku, strany nebo občanské iniciativy?

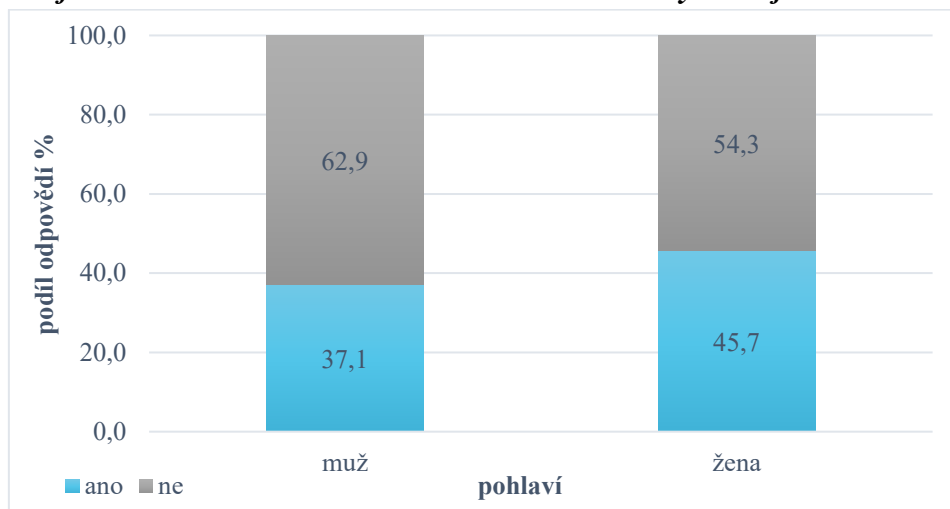
Jednotlivé podotázky	Možnost odpovědi	Muž	Žena
Členem - Internetová komunita	ANO	37,1	45,7
	NE	62,9	54,3
Členem - Kulturní, charitativní spolky a iniciativy	ANO	10,3	12,7
	NE	89,7	87,3
Členem - Tělovýchovné a sportovní organizace	ANO	19,6	9,7
	NE	80,4	90,3
Členem - Hasiči, organizace zahrádkářů, myslivců, chovatelů	ANO	21,2	9,5
	NE	78,8	90,5
Členem - Dětské, mládežnické a ženské spolky	ANO	2,9	6,5
	NE	97,1	93,5
Členem - Politická strana nebo zastupitelstvo města, obce	ANO	6,5	4,6
	NE	93,5	95,4
Členem - Církevní společenství	ANO	6,1	7
	NE	93,9	93

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

Poznámka: hodnoty uvedené v %

n = 3291, z toho žen 1672 a mužů 1619

Graf 11: *Jste aktivním členem internetové komunity nebo jiné sociální sítě?*

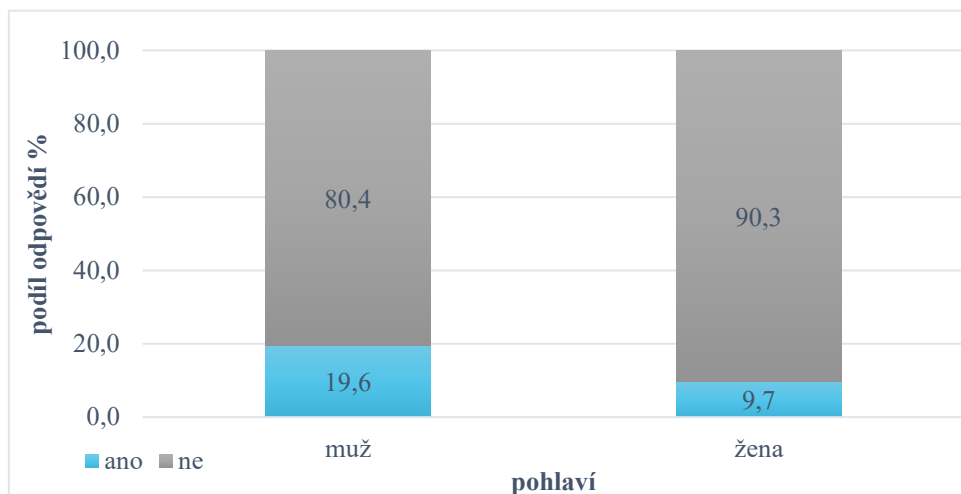
Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

Poznámka: hodnoty uvedené v %

n = 3291, z toho 1365 respondentů odpovědělo ANO, mužů odpovědělo kladně 601 a žen 764

V této otázce *Jste aktivním členem internetové komunity nebo jiné sociální sítě?* (graf 11) bylo zkoumáno jestli jsou respondenti aktivními členy internetových komunit nebo jiných sociálních sítí. Pro kladnou odpověď se dohromady rozhodlo 1365 respondentů z celkového souboru, přičemž žen odpovědělo „ano“ 764 a mužů 601. Lze tedy konstatovat, že ženy se častěji stávají členkami internetových komunit nebo jiných sociálních sítí. Podle firmy Comscore (2012) totiž ženy na internetových sítích tráví o mnoho déle času, a to převážně na webech věnovaným těhotenství, rodině nebo prodeji věcí. Nejvíce se jedná o ženy v domácnosti nebo na mateřské. Jelikož i přítomnost v internetové komunitě nebo jiné internetové síti přispívá k sociálnímu kapitálu obyvatel, lze podle zjištěných výsledků konstatovat, že předpoklad č. 2: „existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen“ je potvrzen, jelikož ženy vykazují vyšších hodnot v tomto typu členství.

Graf 12: Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem tělovýchovných a sportovních organizací ?

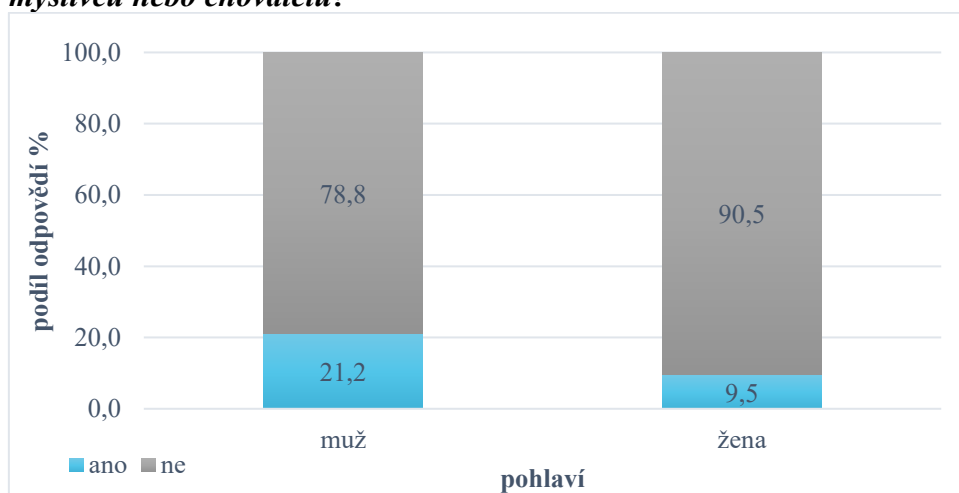
Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

Poznámka: hodnoty uvedené v %

n = 3291, z toho 479 respondentů odpovědělo ANO, mužů odpovědělo kladně 317 a žen 162.

V druhé otázce *Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem tělovýchovných a sportovních organizací ?* (graf 12) se zkoumalo aktivní členství respondentů v tělovýchovných a sportovních organizacích, jako je například TJ, Sokol a další. Pro kladnou odpověď se rozhodlo 317 mužů a jen 162 žen. Celkově odpověď „ano“ zvolilo pouze 479 respondentů z celkových 3291. Nebylo překvapením, že častějšími členy tělovýchovných a sportovních organizací jsou respondenti – muži, avšak překvapivě lze vnímat velmi nízké hodnoty u obou pohlaví. Výsledek lze opřít o slova Borské (2010) či Cvikové, Juráňové (2013), a to, že muži se chováním vyznačují aktivitou, dynamikou a fyzickou silou. S tím souvisí, že tradičně jsou v obcích/městech zastoupeny převážně mužské sportovní kluby (fotbalový, hokejový aj.), které jsou vedeny muži. Jelikož jeden z faktorů sociálního kapitálu obyvatel je zapojení do života obce, můžeme výsledky této otázky porovnat s předpokladem č. 2: „existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen“ a zároveň ho potvrdit, jelikož se rozdíl mezi respondenty obou pohlaví prokázal.

Graf 13: Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem hasičů, zahrádkářů, myslivců nebo chovatelů?

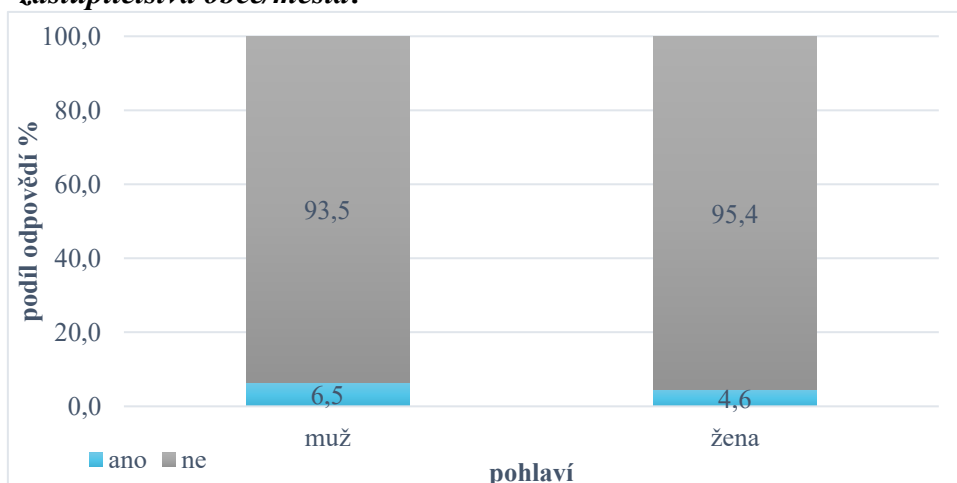
Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

Poznámka: hodnoty uvedené v %

n = 3291, z toho 502 respondentů odpovědělo ANO, mužů odpovědělo kladně 343 a žen 159

Otázka *Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem hasičů, zahrádkářů, myslivců nebo chovatelů?* (graf 13) zkoumá zdali jsou respondenti aktivními členy nebo spolupracovníky hasičů, zahrádkářů, myslivců nebo chovatelů. Zcela podle očekávání, odpovědělo více mužů kladně, a to 343 respondentů, oproti ženám, kterých odpovědělo „ano“ pouze 159. Jedná se tedy o největší rozdíl (11,7 %) v mužských a ženských odpovědích za dosavadní všechny stanovené otázky. Lze tedy konstatovat, že muži se o mnoho častěji stávají členy dobrovolných zájmových sdružení hasičů, zahrádkářů, myslivců a chovatelů, jelikož je tato činnost obvyklá spíše pro muže. Je také potřeba se zamyslet nad tím, že tyto aktivity se uskutečňují v obcích s menším počtem obyvatel (nejvíce do 500 obyv.), nikoliv v metropolitních oblastech (Kůsová 2013, s. 381). Proto pokud by byli do souboru zahrnuti Pražané, hodnoty by mohly ještě více klesnout. I přesto lze konstatovat, že díky rozdílným výsledkům členství v hasičských sborech, ve spolcích zahrádkářů, myslivců a chovatelů u mužů a žen můžeme předpoklad č. 2: „existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen“ potvrdit.

Graf 14: Jste aktivním členem, spolupracovníkem politických stran nebo zastupitelstva obce/města?

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

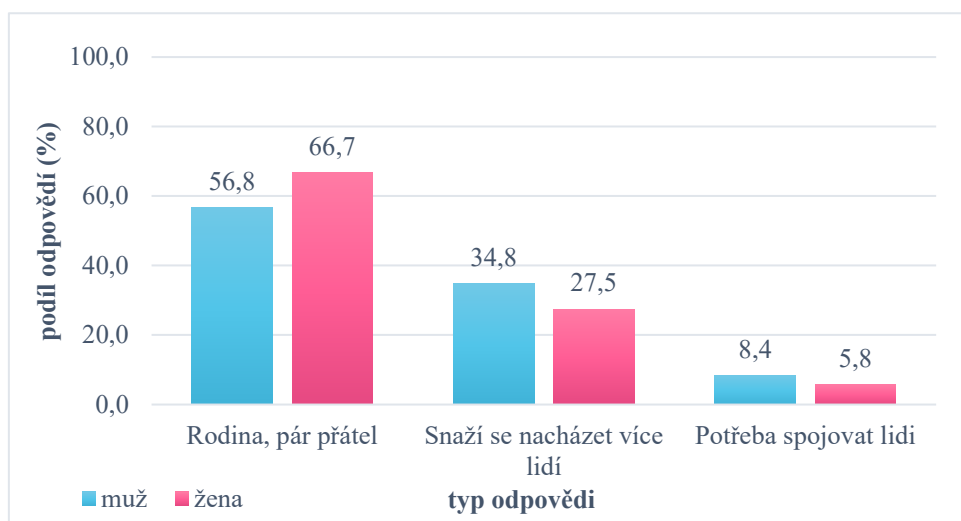
Poznámka: hodnoty uvedené v %

n = 3291, z toho 182 respondentů odpovědělo ANO, mužů odpovědělo kladně 105 a žen 77

V této otázce *Jste aktivním členem, spolupracovníkem politických stran nebo zastupitelstva obce/města?* (graf 14) je podstatou zjistit, kolik procent respondentů je aktivním členem, spolupracovníkem politických stran nebo je členem v zastupitelstvu obce/města. Respondentů mužů odpovědělo kladně 105, přičemž respondentek pouze 77, což je o necelé 2 % méně. Opět mě překvapila nízká hodnota u obou pohlaví, která se nevyšplhala ani k 10 %. Z výsledků této otázky lze tedy konstatovat, že muži jsou častěji aktivními členy politických stran a v zastupitelstvu obce nebo města. Mužská populace se totiž vyznačuje větší dominancí ve veřejných sférách a angažovaností v politických stranách (Vianello, Hawkesworth 2006). Co se týče myšlení, vyznačují se větším sklonem k syntéze, analýze ale i k abstraktnímu myšlení, což odpovídá i jejich zaměření v zaměstnání, kdy se často angažují v politice, marketingu nebo v kooperaci (Borská 2010, s. 31). Mějme ale na mysli, že do zkoumaných respondentů nejsou započítáni Pražané, jejichž výpovědi by mohli zjištěné hodnoty pozměnit (zvýšit). Ze zjištěných výsledků lze konstatovat, že předpoklad č. 2: „existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen“ se potvrdil, jelikož aktivní účast v místních zastupitelstvech je jedním z faktorů indikujících míru sociálního kapitálu. Předpoklad můžeme doplnit o zjištěné, že větší míru sociálního kapitálu v rámci politické činnosti vykazují muži.

Abychom mohli předpoklad č. 2 potvrdit nebo naopak vyvrátit je potřeba analyzovat výsledky i u zbylých podotázek, kterými jsem se konkrétněji nezabývala. Jedná se o podotázku zkoumající členství v kulturních a charitativních spolcích, přičemž zde byly zaznamenány o velmi malé procento větší hodnoty u žen. Přesto výsledek nepovažuji za prokazatelný rozdíl. Druhá podotázka se zaměřovala na členství v dětských, mládežnických a ženských spolcích, kde byl logicky zaznamenán rozdíl v odpovědích ku prospěchu ženskému pohlaví. Poslední podotázka se zabývala členstvím v církevních společenstvích, kde hodnoty mužů a žen byly téměř identické. Závěrem lze shrnout, že rozdílné výsledky v odpovědích mužů a žen byly zaznamenány u pěti otázek, týkajících se sociálního kapitálu. U dalších dvou nebyly rozdíly zaznamenány. Lze tedy konstatovat, že předpoklad č. 2: „existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen“ se potvrdil.

Graf 15: Někteří lidé jsou spokojeni v prostředí rodiny, domova, jiní vyhledávají širší společnost lidí, či se zapojují do veřejného života. Které z následujících tvrzení nejvíce odpovídá Vaší osobě?

Zdroj: Dotazníkové šetření STEM pro PřF UK (2018).

Poznámka: hodnoty uvedené v %

n = 3291, z toho mužů odpovídalo 1619 a žen 1672

Poslední otázka *Někteří lidé jsou spokojeni v prostředí rodiny, domova, jiní vyhledávají širší společnost lidí, či se zapojují do veřejného života. Které z následujících tvrzení nejvíce odpovídá Vaší osobě?* (graf 15) zaměřující se na sociální kapitál se zabývá zjištěním převažujícího typu sociálních vazeb respondentů. Z grafu je patrné, že obě pohlaví jsou spokojena v „prostředí rodiny a pár přátel“. Tuto možnost častěji zvolily ženy a to v 66,7 %

oproti mužům, kteří se k této možnosti přihlásili pouze v 56,8 % případů. Typ možnosti „*snažím se nacházet více lidí, se kterými si rozumím*“ zvolilo více mužů (34,8 %) než žen (27,5 %). Poslední možnost „*potřeba spojovat lidi, kteří mají podobný zájem*“ zvolilo opět více mužů (8,4 %) oproti ženám (5,8 %) s rozdílem 2,6 %. Lze tedy konstatovat, že pro ženskou spokojenost je primární pobyt v prostředí rodiny nebo s pár přáteli oproti mužům, kteří se naopak snaží obklopovat více lidmi s podobnými zájmy nebo je i spojovat. Tento výsledek lze porovnat s výsledky výzkumu sociologů (Čermák, Bernard, Stachová 2009), kteří zkoumali, které pohlaví bude vykazovat větší sociální kapitál. Zjistili, že muži se scházejí častěji s větším okruhem známých lidí a jsou častějšími členy zájmových organizací, kde právě dochází k propojování obyvatel. Ze zjištěných výsledků této otázky lze předpoklad č. 2: „**existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen**“ označit za pravdivý, jelikož se prokázal rozdíl v preferujícím typu sociálních vazeb mužů a žen. Předpoklad lze doplnit o zjištění, že muži mají větší tendenci nacházet více lidí s podobnými zájmy oproti ženám.

4. Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce byla snaha prokázat rozdíly v míře sounáležitosti s územím z pohledu muže a ženy. Tento předpoklad vycházel z rešerše a diskuze obecných východisek, které s problematikou územní identity úzce souvisejí. Zabývala jsem se analýzou mužské a ženské identity, vnímáním a percepcí prostoru u obou pohlaví a nakonec odlišností sociálního kapitálu mužů a žen. Při rozboru každé zmiňované oblasti jsem v literatuře zaznamenala závěry o rozdílném vnímání a chování lidí, což mi napomohlo k vysvětlení výsledků v praktické části. Pro zodpovězení dvou výzkumných otázek jsem si stanovila dva předpoklady. Jednak jsem předpokládala, že existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži, a také, že existují rozdíly v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen. Dalším cílem byl popis a rozbor dotazníkového šetření z pohledu muže a ženy. Šetření pod názvem „*Rozvojové potřeby regionu*“ pro PřF UK zpracovala firma STEM na podzim roku 2018. Dílčím cílem práce bylo výsledky šetření utřídit, porovnat odpovědi mužů a žen a diskutovat s literaturou a potvrdit či vyvrátit stanovené předpoklady.

Gender a feminismus jsou témata nového tisíciletí, jimž se pozornost věnuje v několika vědních oborech i na poli geografie již téměř půl století. Avšak už v 80. letech 20. století v rámci tzv. *kulturního obratu* došlo ke změně přístupu a kritice světa kolem nás, že jsou všichni lidé identičtí a existuje pouze jedno univerzální hodnocení, to mužské. Naopak přicházejí myšlenky, že lidstvo netvoří v zásadě stejní lidé, ale ženy, muže a děti, mezi nimiž nejsou rovné vztahy. Z toho důvodu je pochopitelné si myslet, že různí lidé vytvářejí různá poznání. Toto období spolu s rozvojem feministických geografí přineslo do geografie nový cíl, tedy zajímat se více o ženský pohled. Nové myšlenky se odrazily i v regionální geografii, kdy region byl nově chápán jako sociální konstrukt vytvořený nejen vnějšími faktory, ale i vnitřními, subjektivními faktory (chování aktérů žijící na daném území, vnímání regionu aj.) Do popředí zájmů badatelů vstupují otázky, které zjišťují proces konstrukce územních identit nebo zkoumání aktérů, kteří v území hrají významnou roli (místní politici, lidský a sociální kapitál aj.). Dosavadní výzkumy územních identit v Česku se zaměřovaly především na proces formování a transformaci územních identit v různých měřítkových úrovních, avšak nikoliv na analýzu mužského a ženského pohledu či roli mužů a žen v produkci a reprodukci regionů.

Základním úkolem každého závěru je shrnutí, zda se na začátku formulované výzkumné otázky a předpoklady podařilo potvrdit. První otázka se týkala skutečností, *zda existuje rozdíl v postojích a vnímání prostředí mezi ženami a muži*. Z literatury vyplývá, že územní identita z pohledu muže a ženy je odlišná. Už samotný sociologický rozbor identit ukázal, že každý si svojí identitu vytváří během života, přičemž je ovlivněna prostředím, ve kterém žijeme. Už od útlého věku dětí dochází k formulování nové identity, díky napodobování mužského a ženského chování, hlavně takového, které okolí považuje za správné. Tím také vznikají společenské vzorce nebo genderové stereotypy chování a jednání lidí. Z literatury se dozvídáme že ženy disponují vlastnostmi jako je citlivost, laskavost, péče o svojí rodinu a ostatní. Na druhou stranu jejich chování je spíše submisivní, jelikož jsou více závislé, poslušné a vůdčí iniciativu nechávají na mužích. Také se nacházejí častěji v pavučině vztahů, jelikož jsou pro ně primárnější atributy jako vztahy, láska a zázemí domova, avšak paradoxně jsou ženy vedeny k prosazování ostatních zájmů před ostatními. To se tak úplně nedá konstatovat o mužích, poněvadž jsou narozdíl od žen více dominantnější a aktivnější. Muži svojí sílu ztotožňují s nezávislostí, což může na společnost působit sice samotářky, avšak opak je pravdou. Právě muž má větší snahu spojovat ostatní občany ke společnému zájmu nebo koníčku, s čímž také souvisí fakt, že muži mají větší zájem o sport nebo politiku. I v oblasti percepce prostředí sledujeme rozdíly u mužů a žen, přičemž se tato rozdílnost s věkem zvětšuje. Tyto rozdíly můžeme zaznamenat ve schopnosti orientace v prostoru. Zatímco muž se musel vždy postarat o lov v neznámém prostředí, ženy „sběračky“ se staraly o konkrétní prostor a tudíž nemohly svůj orientační smysl více rozvíjet. Tento jev je nejspíše zapříčiněn životním stylem v minulosti, který do jisté míry přetrvává i do dnes. Z literatury je zřejmé, že dochází i k rozdílnému hodnocení prostředí a vizuálních prvků a to tak, že ženy na rozdíl od mužů jsou více tolerantnější, hlavně k zastavěnému prostoru. Na výzkumnou otázku lze odpovědět, že existují rozdíly v postoji a vnímání prostředí mezi ženami a muži, avšak musíme mít na paměti, že rozdílné vnímání prostředí je ovlivněno několika dalšími faktory, jako je například věk, úroveň vzdělání nebo profesní specializace.

Druhá otázka se zabývala problémem *jestli se liší muži a ženy v utváření a míře sociálního kapitálu*. V rámci sociálního kapitálu, jakožto bohatství styků a známostí, které pro nás mohou být užitečné, jsme rozpoznali několik dalších rozdílů, které úzce souvisí s formováním územní identity muže a ženy. V rámci diskuze literatury o typech a formách sociálního kapitálu se ukázalo, že *svazující* forma sociálního kapitálu charakterizuje spíše ženy než muže, jelikož symbolizuje úzké kontakty a silné pouto mezi rodinou, jako tzv.

„superlepidlo“. Naopak forma *přemostující* sociálního kapitálu charakterizuje mužské chování, jelikož dochází k propojování vzdálenějších kontaktů nebo komunit, avšak se slabšími vzájemnými vztahy. Tato forma odpovídá charakteru obchodních schůzek a sousedských komunit ve schopnosti vzájemného jednání. V rámci angažovanosti a propojování kontaktů lze sledovat podobné závěry, jelikož muži na rozdíl od žen jsou obecněji častějšími členy zájmových organizací, jak už politických nebo sportovních. Ženy jsou častěji členkami charitativních, mládežnických a logicky i ženských spolků. Z diskuze literatury se zjistilo, že ženy vykazují vyšší důvěry k ostatním lidem a zároveň i pomoci v řešení obtížné situace oproti mužům, kteří mají nad svým životem větší kontrolu. Odpověď na výzkumnou otázku je tedy taková, že se opravdu liší muži a ženy v utváření a míře sociálního kapitálu. Tyto Zjištěné poznatky byly následně ověřovány rozbořem šetření.

V rámci praktické části jsem otázky v dotazníku rozdělila do dvou výzkumných oblastí zaměřujících se jednak na „postoje obyvatel a vnímání prostředí“ a jednak na „sociální kapitál obyvatel“, tak abych mohla posoudit pravdivost stanovených předpokladů. První z předpokladů tvrdící, „že existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi muži a ženami“ byl zkoumán prostřednictvím otázky zaměřené na vnímání polohy a významu obce/města, kde respondent žije. Zde se ukázalo, že muži vnímají své území na rozdíl od žen více „kritičtěji“, přičemž větší počet žen se nedokázalo rozhodnout, jestli své město/obci vnímají jako centrum nebo periferii regionu. Tento poznatek si vysvětlují rozdílnou mobilitou žen, muži častěji vyjíždí ze své obce/města např. za prací, a tudíž mohou lépe rozeznat periferii od centra města. Druhá otázka z dotazníkového šetření zkoumala, co je pro muže a ženy důležité v jejich osobním životě. Zde se prokázal rozdíl u odpovědí devíti podotázek z celkových třinácti. Jeden z největších rozdílů byl zaznamenán v otázce na důležitost místa, území, kde respondenti žijí. Zde totiž bylo zjištěno, že pro ženy je na rozdíl od mužů „zásadní a velmi důležité“ místo, kde žijí. I v otázce na rodinný život a mezilidské vztahy, se rozdíly v odpovědích lišily, avšak zde se jednalo o předpokládaný jev, že pro ženy jsou tyto hodnoty důležitější než pro muže, jak bylo zjištěno z diskuze literatury. Naopak v otázce zjišťující důležitost zájmů a koníčku v osobním životě to byli muži, pro které jsou tyto aktivity důležitější. Poslední otázka se zaměřovala, jak dalece respondenty váže pevné pouto k území, kde žijí. Zde se naopak ukázalo, že pohlaví nemá na odpovědi respondentů téměř žádný vliv, jelikož odpovědi byly u mužů a žen téměř identické. První předpoklad „že existuje rozdíl v postoji a vnímání prostředí mezi muži a ženami“ lze tedy označit za potvrzený, nicméně rozdíly v této oblasti výzkumu nejsou přesvědčivé tak, jak jsem na

začátku práce očekávala. Proto je potřeba upozornit, že zjištěné výsledky by neměly být přeceňovány.

Druhý předpoklad „*existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen*“ jsem se snažila ověřit rozbořením odpovědí dvou otázek, vybraných z dotazníkového šetření. První zkoumala, zdali jsou respondenti aktivními členy dobrovolnických spolků, stran nebo jiných občanských iniciativ. Zde se u pěti podotázek z celkových sedmi prokázal rozdíl mezi odpověďmi respondentů – mužů a žen. Největší rozdíly jsem zaznamenala u členství v tělovýchovných a sportovních organizacích a ve specifických aktivitách a členství ve spolcích. Zde podle očekávání předčily kladné odpovědi mužů, kladné odpovědi žen. To se naopak nedá konstatovat u členství v internetových komunitách a v dětských, mládežnických a ženských spolcích, kde jsou ženy častějšími členkami. Z diskutované literatury o sociálním kapitálu, jsem se domnívala, že se podaří prokázat větší rozdíl mezi odpověďmi mužů a žen v členství v politických stranách a místních zastupitelstvech, což se nepotvrdilo. Poslední otázkou se u respondentů zjišťoval převažující typ sociálních vazeb, kde se prokázal rozdíl, jelikož ženy preferují pobyt v rodinném prostředí nebo s pár přáteli, zatímco muži mají tendenci nacházet a propojovat více lidí se společnými zájmy. Tento výsledek lze opřít o diskuzi literatury, která se zabývala svazující a přemostňující formou sociálního kapitálu. Lze tedy konstatovat, že i druhý předpoklad „*existuje rozdíl v utváření a míře sociálního kapitálu u mužů a žen*“ se potvrdil. Avšak i zde je potřeba upozornit na skutečnost, že výsledky nelze přeceňovat a bylo by odvážné je i příliš zobecňovat.

Na závěr je třeba zmínit nedostatky a limity, které se vyskytly při psaní práce. Jeden z jistých problémů shledávám s převzatým dotazníkem, který byl primárně sestavený za účelem zmapování diferenciací nemetropolitních oblastí, a tudíž v něm chybí vhodnější otázky, které by mohly přinést relevantnější data. Z toho důvodu je potřeba zjištěné otázky nepřeceňovat a uvědomit si omezenou platnost výsledků analýzy. I přesto si myslím, že téma této práce je poměrně neprostudovaná oblast, která přináší interní pohled lidí – mužů a žen, k otázkám souvisejícím s územní identitami jakož i k otázkám spojeným s procesy sociálního konstruování regionů či územním rozvojem. V návaznosti na provedenou rešerši literatury a rozbor výstupů dotazníkového šetření lze formulovat předpoklad, že míra uplatnění žen a mužů v procesu formování územních identit a komunit je diferencovaná, a to z hlediska geografického měřítka. Z tohoto důvodu lze sestavit podnět pro další výzkum, jelikož lze předpokládat, že ženy mají významnější roli v utváření identit v lokální či mikroregionální úrovni zatímco muži spíše dominují v té regionální. Potvrzení tohoto

předpokladu by však vyžadovalo samostatný výzkum, který přesahuje možnosti bakalářské práce.

5. Literatura a ostatní zdroje

5.1 Literatura

BABANOVÁ, A., MIŠKOLCI, J. a kol. (2007): Genderově citlivá výchova: kde začít? Příručka pro vyučující základních a středních škol vydaná v rámci projektu Rovné příležitosti v pedagogické praxi. Praha: Žába na prameni, 151 s.

BAČOVÁ, V. (2008): Identita v sociální psychologii. In: Výrost, J., Slaměník, I. a kol.: Sociální psychologie. Praha: Grada, s. 109–126.

BADINTEROVÁ, E. (1999): XY. Identita muže. Bratislava: Aspekt, 211 s.

ČERMÁK, D., BERNARD, J., STACHOVÁ, J. (2009): Sociální kapitál v České republice a v mezinárodním srovnání. Praha: SOÚ AV, v.v.i., 121 s.

BLAŽEK, J., NETRDOVÁ, P. (2012): Aktuální tendence lokální diferenciací vybraných socioekonomických jevů v Česku: směřuje vývoj k větší mozaikovitosti prostorového uspořádání? Geografie, 117, 3, s. 266–288.

BORSKÁ, A. (2010): Vývoj a utváření identity ženy z pohledu psychologie. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 69 s.

CVIKOVÁ, J., JURÁŇOVÁ, J. (2003): Rodové stereotypy a ich dosledky: ružový a modrý svet. Bratislava: Aspekt, 290 s.

DANĚK, P. (2013): Geografické myšlení: úvod do teoretických přístupů. Brno: Masarykova univerzita, 172 s.

DEARDEN, P. (1984): Factors influencing landscape preferences: an empirical investigation. Landscape Planning, 11, s. 293–306.

DRBOHLAV, D. (1991): Mentální mapa ČSFR: definice, aplikace, podmíněnost. Sborník ČGS, 96, 3, s. 163–176.

HAMPL, M., BLAŽEK, J., ŽÍŽALOVÁ, P. (2008): Regionální vývoj: faktory – mechanismy – procesy. Ekonomický časopis, 56, 7, s. 696–711.

HAMPL, M., DOSTÁL, P., DRBOHLAV, D. (2007): Social and cultural geography in the Czech Republic: under pressures of globalization and post-totalitarian transformation. Social and Cultural Geography, 8, 3, s. 475–493.

HEŘMANOVÁ, E., CHROMÝ, P. a kol. (2009): Kulturní regiony a geografie kultury. Praha: ASPI, 348 s.

JANČÁK, V. (2001): Příspěvek ke geografickému výzkumu periferních oblastí na mikro-regionální úrovni. Geografie, 106, 1, s. 26–35.

JANČÁK, V., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2008): Regional differentiation of selected conditions for the development of human and social capital in Czechia. *Geografie*, 113, 3, s. 269–284.

JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P. (2010): Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. *Geografie*, 115, 2, s. 207–222.

JARKOVSKÁ, L. (2005): Ve škole je gender všude kolem nás. In: Vlková, K., Smetáčková, I. a kol.: *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s, s. 14–18.

JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2011): Kriminalita ve městě. *Geografické rozhledy*, 20, 3, s. 10–11.

JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2012): Kriminalita a její percepce ve vnitřním městě: případová studie pražského Žižkova a Jarova. *Geografie*, 117, 3, s. 329–384.

KŮSOVÁ, T. (2013): Volný čas a sociální kapitál: prostorová diferenciace spolkové aktivity v Česku. *Geografie*, 118, 4, s. 372–391.

LÁRYŠOVÁ, M. (2018): Sociální kapitál na on-line sociálních sítích. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 42 s.

LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. (1996): *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1627 s.

LIPPA, R. A. (2009): *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha: Academia, 432 s.

LYNCH, K. (2004): *Obráz města: The image of the city*. 1. do češtiny přeložené vyd. Praha: Polygon, 202 s.

MAREK, P. (2020): Region coby sociální konstrukt a kritická diskuze Paasiho konceptualizace regionální identity. *Geografie*, 125, 1, s. 47–68.

MAŘÍKOVÁ, H., VOHLÍDALOVÁ, M. (2007): *Trvalá anebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. Praha: SOÚ AV ČR, 102 s.

MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. (2015): *Geografické myslenie*. Prešov: GRAFOTLAČ, 321 s.

McDOWELL, L. (1993): Space, place and gender relations: Part I. Feminist empiricism and the geography of social relations. *Progress in Human Geography*, 17, 2, s. 157–179.

PAASI, A. (1986): The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia*, 164, 1, s. 105–146.

- PAASI, A. (2001): Europe as a social process and discourse: Considerations of place, boundaries and identity. *European Urban and Regional Studies*, 8, 1, s. 7–28.
- PERLÍN, R. (2019): Typologie mikroregionů Česka. *Urbanismus a územní rozvoj*, 22, 4, s. 8–13.
- PILEČEK, J. (2010): Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. *Geografie*, 115, 1, s. 64–77.
- POHLOVÁ, R. (2016): Městské prostory z pohledu mladých žen: příklad Ústí nad Labem. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 96 s.
- POSPÍŠILOVÁ, L., POSPÍŠILOVÁ, K. (2014): Feministické prostory. In: Matoušek, R., Osman, R. a kol: *Prostor(y) geografie*. Praha: Karolinum, s. 99–122.
- PUTNAM, R. D. (1993): *Making democracy work: civic tradition in modern Italy*. Princeton: University Press, 288 s.
- RAAGMAA, G. (2002): Regional identity in regional development and planning. *European Planning Studies*, 10, 1, s. 55–76.
- RENZETTI, C., CURRAN, D. (2005): *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 642 s.
- SIWEK, T. (2011): Percepce geografického prostoru. *Edice Geographica*, sv. 7, Praha: Česká geografická společnost, 164 s.
- SEMIAN, M. (2010): Regionální identita Českého ráje. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 88 s.
- SEMIAN, M. (2016): Region in its complexity: A discussion on constructivist approaches. *AUC Geographica*, 51, 2, s. 177–186.
- SKÁLA, J. (2007): Regionální identita periferních území na příkladu obvodu obce s rozšířenou působností Sušice. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 130 s.
- SMETÁČKOVÁ, I. (2005): Gender a osobnost člověka. In: Vlková, K., Smetáčková, I. a kol. *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 67 s.
- SVOBODOVÁ, K. (2011): Percepce krajiny. Výzkum a využití ve strategickém plánování. Podklad pro samostatné rozšiřující studium v oboru prostorového plánování. Bakalářská práce. Praha: ČVUT, Fakulta architektury, 31 s.
- SÝKORA, L., MATOUŠEK, R. (2009): Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. Sborník z Výroční konference ČGS v Liberci. In: Lipský, Z., Popková, K., Poštolka, V., Šmída, J. a kol.: *Sborník příspěvků. Výroční mezinárodní konference České geografické společnosti, Liberec 25–29. 8. 2008*. Technická univerzita v Liberci, Liberec, s. 50–56.

ŠAFR, J., SEDLÁČKOVÁ, M. (2006): Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření. Praha: SOÚ AV ČR, 93 s.

ŠIFTA, M. (2018): Symboly a symbolika v procesu formování regionu. Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 117 s.

ŠPAČEK, O. (2009): Sousedství v pražských lokalitách. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 90 s.

ŠTĚTINOVÁ, K. (2006): Územní identita obyvatel Česka – vývojový a hierarchický pohled. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 136 s.

TIPS, W. E. J., SAVASDISARA, T. (1986): The influence of the socio-economic background of subject on their landscape preference evaluation. *Landscape and Urban Planning*, 13, s. 225–230.

VALDROVÁ, J. (2006): Gender a společnost (vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií). Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 236 s.

VANĚKOVÁ, E. (2014): Diferencovaná kvalita vybraných fenoménů sociálního kapitálu v území: příklad vnitřní periferie ve středozápadních Čechách. *Geografický časopis*, 66, 2, s. 177–196.

VENCÁLEK, J. (1998): Protisměry územní identity. Český Těšín: Nakladatelství OLZA, 207 s.

VIANELLO, M., HAWKESWORTH, M. (2006): Gender and Power. Towards Equality and Democratic Governance. Hampshire: Palgrave Macmillan UK, 393 s.

VÍZNEROVÁ, J. (2007): Genderová rovnost ve vaší výzkumné instituci: Jak na to. Praha: SOÚ AV ČR, 123 s.

ZICH, F. (2006): Sociální potenciál – pojmové vymezení a souvislosti. In: Zich a kol. Sociální potenciál regionu. Praha: EUPRESS, s. 6–27.

ZICH, F. a kol. (2003): Regionální identita obyvatel v pohraničí. Sborník příspěvků z konference „Evropská, národní, či regionální identita?“ Praha: SOÚ AV ČR, 262 s.

5.2 Ostatní zdroje:

Zdroje dat:

ČSÚ (2018): Změna populace – Česká republika: 1919–2018 (absolutní čísla). Český statistický úřad, Praha, www.czso.cz (cit. 6. 5. 2020).

ČSÚ (2020): Nejnovější údaje: Hl. m. Praha k 20. 3. 2020. Český statistický úřad, Praha, www.czso.cz (cit. 6. 5. 2020).

Databáze výsledků sociologického výzkumu Rozvojové potřeby regionu. STEM pro PřF UK. KSGRR PřF UK, Praha 2018 (cit. 20. 4. 2020).

PERLÍN, R. (2020): Socioekonomický vývoj nemetropolitních oblastí České republiky se zřetelem na rozvojové potřeby jednotlivých regionů. Projekt TAČR BETA (cit. 6. 5. 2020).

Rozvojové potřeby regionu (2018): Dotazník. Sociologický výzkum pro Přírodovědeckou fakultu UK, STEM – Ústav empirických výzkumů, Praha (cit. 15. 3. 2020).

SLBD (1991): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů 1991. Český statistický úřad, Praha, www.czso.cz (cit. 6. 5. 2020).

SLBD (2001): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Český statistický úřad, Praha, www.czso.cz (cit. 6. 5. 2020).

SLDB (2011): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Český statistický úřad, Praha, www.czso.cz (cit. 6. 5. 2020).

Výzkum nemetropolitních oblastí v Česku (2018): Výzkumná zpráva sociologického výzkumu pro Přírodovědeckou fakultu UK, STEM – Ústav empirických výzkumů, Praha (cit. 7. 5. 2020).

Databáze výsledků sociologického výzkumu Rozvoj regionálních potřeb (2018): STEM pro Přírodovědeckou fakultu UK. KSGRR, Praha (cit. 15.3. 2020).

Internetové zdroje:

MEDIAGURU (2012): Chování žen a mužů na internetu, <https://www.mediaguru.cz/clanky/2012/05/chovani-zen-a-muzu-na-internetu/> (cit. 7. 5. 2020).

VÝZKUMNÉ CENTRUM RURAL (2020): Nemetropolitní oblasti v Česku, <https://rural.cz/2020/02/118/> (cit. 7. 5. 2020).

Příloha: Dotazník „Rozvojové potřeby regionu“

STEM – Ústav empirických výzkumů

Španělská 10, 120 00 Praha 2

Rozvojové potřeby region

Dotazník

Říjen – listopad 2018

Dovolte několik otázek spojených se situací ve Vašem regionu, jeho rozvojovými možnostmi a fungováním samosprávy.

Rozhovor je přísně důvěrný a bude trvat přibližně 20 minut.

1. Zajímáte se o dění ve Vaší obci, regionu?

Pokyn: U otázek č. 1 a 2 čtěte varianty odpovědí!

Určitě ano	1
Spíše ano	2
Spíše ne	3
Určitě ne	4

2. Jak dalece pevné pouto Vás váže k území (obci, regionu), kde žijete?

K území (obci a regionu) nemám žádný zvláštní vztah, s lehkým srdcem bych se odstěhoval(a)	1
V území (obci a regionu) jsem si zvykl(a), nerad(a) bych se stěhoval(a)	2
K území (obci a regionu) mám pevné citové pouto a nedovedu si představit, že bych žil(a) jinde	3

3. Řekněte nám, prosím, jak jste spokojen(a) v obci/měště, kde žijete, s následujícími skutečnostmi?

Pokyn: Předložte KARTU 3! Zakroužkujte jednu odpověď v každém řádku!

1	Velmi spokojen(a)
2	Poměrně spokojen(a)
3	Spíše nespokojen(a)
5	Zcela nespokojen(a)

A. Upravenost, čistota města, obce	1	2	3	4
B. Dopravní dostupnost (za prací, nákupy, službami apod.)	1	2	3	4
C. Občanská vybavenost (obchody, služby, lékař, škola)	1	2	3	4
D. Mezilidské a sousedské vztahy	1	2	3	4
E. Práce starosty a zastupitelstva	1	2	3	4
F. Zapojení obyvatel do života obce	1	2	3	4
G. Podmínky pro Váš život, možnosti přispět k naplnění Vašich cílů a zájmů	1	2	3	4

4. Nedávno se konaly volby do zastupitelstev obcí. volil(a) říjnových volbách do zastupitelstva Vaší obce či města?

Ano	1
Ne	2

5. Na životní podmínky lidí v obcích/městech mají vliv jak vnější faktory, jako jsou celostátní politika, historie a přírodní podmínky v území, krajská a místní samospráva, ale i samotní lidé, kteří v obci žijí. Jaký vliv mají na současné životní podmínky ve Vaší obci následující faktory?

Pokyn: Předložte KARTU 5! Zakroužkujte jednu odpověď v každém řádku!

1	Žádný	3	Značný
2	Malý	4	Rozhodující

A. Samotní obyvatelé obce/města	1	2	3	4
B. Tradice celého regionu	1	2	3	4
C. Obecní/městské zastupitelstvo	1	2	3	4
D. Přírodní podmínky regionu	1	2	3	4
E. Místní dobrovolné spolky a sdružení	1	2	3	4
F. Poloha obce	1	2	3	4
G. Místní podnikatelé, živnostníci	1	2	3	4
H. Krajská správa, úřad	1	2	3	4
I. Celostátní politika, státní správa	1	2	3	4

6. Řekl(a) byste, že celkové životní podmínky ve Vaší obci/městě jsou ve srovnání se situací tak před 10 lety lepší, horší nebo zhruba stejné? Pokud nemáte vlastní zkušenost, stačí hodnocení z doslechu.

Pokyn: U otázek č. 6 až 8 čtěte varianty odpovědí!

Určitě lepší	1
Spíše lepší	2
Zhruba stejné	3
Spíše horší	4
Určitě horší	5

7. Řekl(a) byste, že okolní obce/města s podobným počtem obyvatel mají dnes lepší nebo horší podmínky pro život svých obyvatel, než je tomu ve Vaší obci/městě?

Určitě lepší	1
Spíše lepší	2
Zhruba stejné	3
Spíše horší	4
Určitě horší	5

8. Kdybyste měl(a) vyjádřit polohu a význam Vaší obce/města, řekl(a) byste, že je:

Centrem regionu	1
Periférií regionu	2
Někde mezi	3

9. Které z následujících charakteristik považujete Vy osobně za výhody či přednosti a které naopak za nevýhody či problémy Vaší obce/města. Odpovídejte pomocí KARTY 9.

Pokyn: Předložte KARTU 9! Zakroužkujte jednu odpověď v každém řádku!

1	Určitě přednost	3	Spíše problém
2	Spíše přednost	4	Určitě problém

A. Poloha obce/města	1	2	3	4
B. Počet obyvatel obce/města	1	2	3	4
C. Dopravní dostupnost naší obce/města	1	2	3	4
D. Věková struktura obyvatel obce/města	1	2	3	4
E. Občanská vybavenost obce/města	1	2	3	4
F. Společenský a spolkový život	1	2	3	4
G. Lidé ve vedení obce/města	1	2	3	4
H. Historický vývoj obce/města	1	2	3	4
I. Současný rozvoj obce/města	1	2	3	4

10. A který z výrazů podle Vás nejlépe vystihuje vzájemné vztahy obyvatel Vaší obce/města? Prosíme, vyberte z KARTY 10 ten, který je podle Vašich zkušeností převažující.

Pokyn: Předložte KARTU 10! Zakroužkujte jednu odpověď!

Přátelství a spolupráce	1
Každý má něco, doplňujeme se	2
Žijeme spíše vedle sebe	3
Vzájemná rivalita a soupeření	4
Napětí až konflikty	5

11. Řekl(a) byste, že Vaše obec/město a jeho obyvatelé se vyznačují následujícími charakteristikami? Odpovídejte pomocí KARTY A.

Pokyn: Předložte KARTU A, zakroužkujte příslušnou odpověď v každém řádku!

1	Určitě ano	3	Spíše ne
2	Spíše ano	4	Určitě ne

A. Hrdost na území (region/kraj)	1	2	3	4
B. Hrdost na obec/město	1	2	3	4
C. Udržované centrum obce/města	1	2	3	4
D. Výstavba nových rodinných domů	1	2	3	4
E. Kulturní zvyky, tradice, folklór	1	2	3	4
F. Pocit výlučnosti ve srovnání s jinými obcemi v regionu	1	2	3	4
G. Vysoká nezaměstnanost	1	2	3	4
H. Slavní či úspěšní rodáci	1	2	3	4
I. Udržované památky v obci/městě	1	2	3	4
J. Akce s velkou návštěvností včetně obyvatel jiných obcí a měst	1	2	3	4
K. Rodiny se staletou tradicí v obci	1	2	3	4
L. Části obývané sociálně slabými (Romy)	1	2	3	4
M. Bydlí zde i úspěšní podnikatelé	1	2	3	4
N. Zadluženost, exekuce obyvatel	1	2	3	4
O. Satelity s novými domy na dřívějších loukách a polích v katastru obce	1	2	3	4
P. Velká část rodinných domů či chalup je ve vlastnictví osob, které v obci nemají trvalé bydliště	1	2	3	4

12. Jaké jsou převážně vztahy ve Vaší obci mezi následující skupinami obyvatel? Odpovídejte pomocí KARTY 12.

Pokyn: Předložte KARTU 12, zakroužkujte příslušnou odpověď v každém řádku!

1	Velmi dobré	3	Spíše špatné
2	Spíše dobré	4	Velmi špatné
9	V obci nejsou (nečíst)		

A. Mezi starousedlíky a nově přistěhovalými	1	2	3	4
---	---	---	---	---

9

B. Mezi generacemi, mladými a starými	1	2	3	4	9
C. Mezi obyvateli různých částí obce	1	2	3	4	9
D. Mezi obyvateli s bydlištěm a chataři/chalupáři	1	2	3	4	9

13. Řekl(a) byste, že Vaši obec/město opouští nebo zvažují se odstěhovat obyvatelé s následujícími charakteristikami? Odpovídejte pomocí KARTY 13?

Pokyn: Předložte KARTU 13 a zakroužkujte příslušnou odpověď v každém řádku!

1	Nic takového nepozoruji
2	Pouze výjimečně
3	Poměrně často

A.	Lidé, kteří staví dům nebo sehnali byt jinde	1	2	3
B.	Mladí lidé po ukončení škol	1	2	3
C.	Lidé, kteří jsou úspěšní a mají se dobře	1	2	3
D.	Pracovní lidé se zájmem o budoucnost	1	2	3

14. Řekl(a) byste, že současná situace ve Vaší obci/měste a jejím/jeho okolí je v porovnání se situací před deseti lety v následujících oblastech lepší, horší nebo zhruba stejná? Pokud nemáte vlastní zkušenost, stačí hodnocení z doslechu.

Pokyn: Předložte KARTU 14 a zakroužkujte příslušnou odpověď v každém řádku!

1	Lepší
2	Horší
3	Zhruba stejná jako před 10 lety
4	V obci nebylo ani není k dispozici

A.	Celkový vzhled obce/města	1	2	3	
B.	Vybavenost obce vodovodem, kanalizací	1	2	3	4
C.	Stav chodníků a místních komunikací v obci/měste	1	2	3	4
D.	Dostupnost a kvalita sociálních služeb pro seniory	1	2	3	4
E.	Využití možností cestovního ruchu	1	2	3	
F.	Dostupnost a úroveň nájemních bytů na bydlení	1	2	3	4

G. Zapojení obyvatel do života obce/města	1	2	3	
H. Dostupnost a úroveň obchodů a služeb v obci/měste	1	2	3	4
I. Bezpečnost občanů proti projevům kriminality	1	2	3	
J. Nabídka pracovních míst	1	2	3	4
K. Spolkový život, udržování tradic a sounáležitost	1	2	3	
L. Celková dostupnost a kvalita zdravotnických zařízení	1	2	3	4
M. Stav životního prostředí	1	2	3	
N. Dostupnost a úroveň škol a školek	1	2	3	4
O. Možnosti kulturního a sportovního vyžití	1	2	3	4
P. Zatížení obce/města dopravou	1	2	3	
Q. Životní úroveň obyvatel obce/města	1	2	3	

15. Lidé si ve svém životě některých věcí cení více, některých méně. Jak důležité jsou následující věci pro Váš osobní život? Při hodnocení podle KARTY 15 se prosím snažte využívat celou stupnici od jedničky do pětky.

Pokyn: Předložte KARTU 15! Zakroužkujte jednu odpověď v každém řádku!

1	Zcela zásadní
2	Velmi důležité
3	Poměrně důležité
4	Málo důležité
5	Zcela nedůležité

A. Příroda, životní prostředí	1	2	3	4	5
B. Práce, zaměstnání	1	2	3	4	5
C. Mezilidské vztahy	1	2	3	4	5
D. Víra a duchovní hodnoty	1	2	3	4	5
E. Zájmy, koníčky	1	2	3	4	5
F. Bydlení	1	2	3	4	5
G. Přátelství, dobří známí	1	2	3	4	5

H. Místo, území/region, kde žijete	1	2	3	4	5
I. Zdravotní stav	1	2	3	4	5
J. Kulturní, společenský život	1	2	3	4	5
K. Rodinný život, děti	1	2	3	4	5
L. Zapojení do života obce	1	2	3	4	5
M. Materiální podmínky, peníze	1	2	3	4	5

16. Někteří lidé jsou spokojeni v prostředí rodiny, domova, jiní vyhledávají širší společnost lidí, či se zapojují do veřejného života. Které z následujících tvrzení nejvíce odpovídá Vaší osobě?

Pokyn: Přečtěte varianty odpovědí a zakroužkujte jednu odpověď!

Mám rodinu, pár přátel a to mi stačí	1
Snažím se nacházet více lidí, se kterými si rozumím	2
Mám potřebu spojovat lidi, kteří mají podobné zájmy	3

Zcela nakonec ještě několik údajů, které slouží ke statistickému zpracování.

VEK. Kolik je Vám let?

Pokyn: Vypište do rámečku!

--	--

POH. Pohlaví dotázaného:

Muž	1
Žena	2

Pokyn: U otázek VZD až POL čtěte varianty odpovědí!

VZD. Jaké je Vaše nejvyšší školní vzdělání?

Základní bez vyučení	1
Vyučen(a) bez maturity	2
Maturita	3
Vysoká škola	4

SOC. Jaké je Vaše sociální postavení?

Student, učeň	1
Důchodce	2
Nezaměstnaný	3
V domácnosti (nebo na MD)	4

Zaměstnanec	5
Živnostník, farmář	6
Podnikatel	8

BYD1. Jak byste charakterizoval(a) místo svého bydliště?

Sídliště	1
Čtvrť činžovních domů	2
Čtvrť nových bytových domů	3
Čtvrť rodinných domů	4
Satelitní „městečko“	5
Vesnická zástavba	6

MAT. Zvážíte-li velikost příjmů a majetku ve Vaší domácnosti, řekl(a) byste, že jste:

Velmi dobře zajištění	1
Solidně zajištění	2
Průměrně zajištění	3
Špatně zajištění	4
V zásadě chudí	5

POL. Řekl(a) byste, že se o politiku zajímáte:

Velmi mnoho	1
Středně	2
Moc ne	3
Vůbec ne	4

OS. Jste aktivním členem nebo spolupracovníkem nějakého dobrovolného spolku, strany, občanské iniciativy, skupiny nebo jiné organizace?

Pokyn: Zakroužkujte příslušnou odpověď v každém řádku!

	ANO	NE
A. Internetová komunita, sociální síť	1	2
B. Kulturní, charitativní spolky a iniciativy, včetně ochránců přírody a krajiny	1	2
C. Tělovýchovné a sportovní organizace (TJ, Sokol, fotbalisté apod.)	1	2
D. Hasiči, organizace zahrádkářů, myslivců, chovatelů	1	2
E. Dětské, mládežnické a ženské spolky (Skaut, Pionýr apod.)	1	2
F. Politická strana nebo zastupitelstvo města, obce	1	2
G. Církevní společenství	1	2

Pokyn: Předložte KARTU VELIKOST!

Obec do 199 obyvatel	1
200 – 499 obyvatel	2
500 – 999 obyvatel	3
1 000 – 1 999 obyvatel	4
2 000 – 4 999 obyvatel	5
5 000 – 9 999 obyvatel	6
10 000 – 14.999 obyvatel	7
15 000 – 19.999 obyvatel	8
20.000 – 30.000 obyvatel	9

LET. Kolik let v této obci/městě bydlíte?

Pokyn: Přečtěte varianty odpovědí!

Do 5ti let	1
6 až 10 let	2
11 až 20 let	3
21 až 30 let	4
31 a více let	5

Obec, město Vašeho trvalého bydliště:

Pokyn: Název obce čitelně a celým názvem vypište!

OBC1. Obec (Vypište).....

OBC2.

Pokyn: Číslo obce vypište z dotazového úkolu do rámečků!

--	--	--	--	--	--

OKR. Okres trvalého bydliště respondenta:

Okres:

--	--	--

Děkujeme Vám za Vaše odpovědi.